

SIMONO STANEVIČIAUS LAIŠKAI MYKOLUI BALINSKIUI

Jurgis LEBEDYS ir Vacys MILIUS

Apie S. Stanevičiaus ryšius bei bendradarbiavimą su M. Balinskiu seniai buvo žinoma iš padėkos veikale „Senoji Lenkija“ (III tome, skirtame Didžiajai Lietuvos kunigaikštystei): „Ponui Stanevičiui, kuris lygiai gerai moka lietuvių ir lenkų kalbą, esame dėkingi už vertingiausias žinias ir paaiškinimus apie Žemaičių kraštą, kurių mums teikė retu nuoširdžiausiu paslaugumu kiekvieną kartą, kai kreipėmės, ir už kuriuos viešai jam savo dėkingumą pareiškiame. Turint tokią pagalbą, lengviau buvo prisiminti kraštą, kuriame jaunystės dienomis ne kartą su malonumu buvo lankytasi“¹. Taip dėkojo jam M. Balinskis, kuris parengė visą tą tomą. Konkretesnių žinių apie jų bendradarbiavimą trūko. Pačiame veikale nebuvo nuorodų, kur rėmtasi S. Stanevičiaus informacijomis. Skelbiami 6 laišakai² padeda nušviesti šį klausimą.

Iš laiškų paprastai sužinome biografinių detalių, konkrečių faktų, pažįstame rašytoją kaip gyvą žmogų. Šiuo atžvilgiu S. Stanevičiaus laišakai skiriasi nuo kitų. Juose biografinių žinių maža, beveik neatsispindi buitinės rašytojo sąlygos, dvasinis jo asmenybės gyvenimas. Čia nėra jokių užuominų apie literatūrinę S. Stanevičiaus veiklą nei laiškų rašymo metu, nei anksčiau. Laiškai — dalykiški, mokslinio-informacinio pobūdžio. Bet būtų neteisinga manyti, kad dėl to jie nevertingi. Laiškai papildė ne taip jau gausų S. Stanevičiaus literatūrinį palikimą ir įdomūs ne vienu atžvilgiu.

S. Stanevičius buvo ne tik rašytojas-poetas, bet ir mokslininkas — filologas ir istorikas. Po 1831 m. jis, atrodo, daugiau ir buvo atsidėjęs Lietuvos istorijos tyrinėjimui. Lig šiol S. Stanevičių, kaip istoriką, pažinome iš jo „Lietuvių mitologijos aiškinimo“ ir laiškų T. Narbutui³. Ten jis pasirodė kaip kritinės krypties lietuvių historiografijoje pradininkas, reikalavęs iš istoriko nuodugnai pažinti šaltinius, geografiją, daryti pagrįstas išvadas

¹ M. Baliński i T. Lipiński, *Starożytna Polska*, t. III, Wielkie Księstwo Litewskie, Warszawa, 1846, p. 504.

² Laiškų originalai saugomi Krokuvos universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje (Biblioteka Jagiellońska, Oddział Rękopisów, sign. 1006/19). Juos ten surado V. Milius 1968 m. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Mokslinė biblioteka parūpino jų mikrofilmą, iš kurio buvo padarytos fotokopijos (saugomos Rankraščių skyriuje). Pagal tas fotokopijas laišakai čia ir skelbiami. Praleidžiami prie laiškų pridėti dokumentų nuorašai.

³ Žr. Simonas Stanevičius, *Raštai*, Vilnius, 1967.

ir t. t. Iš laiškų M. Balinskiui ir paaiškėja, kiek jis pats buvo susipažinęs su archyvine-dokumentine medžiaga, kiek ja rėmėsi.

Kai M. Balinskis paprašė reikalingų savo rengiamam veikalui žinių, S. Stanevičius žinojo, kur jų ieškoti ir kas gali padėti jų surasti. Jis žinojo, kad pagrindiniai Žemaičių krašto praeičiai pažinti šaltiniai yra Lietuvos metrika ir Raseinių archyvas — senosios teismo knygos. S. Stanevičius su jomis seniai buvo susipažinęs, mokėjo jas skaityti (kirilica), orientavosi ir Telšių bei Šiaulių archyvuose.

Publikuojami laiškai priklauso XIX a. pirmosios pusės lietuvių istoriografijai, papildo kiek jos vaizdą, parodo, kiek tuo metu buvo žinoma ir naudojama archyvinė-dokumentinė medžiaga. Drauge pažymėtina, kad S. Stanevičiaus laiškuose pateiktoji archyvinė medžiaga ir vietovių aprašymai (Jurbarko, Raseinių ir kt.) įdomūs ir dabar. Juose yra detalių, kurių M. Balinskis nepanaudojo ir kurių kitur nė nerasi.

Laiškai paryškina vieną kitą S. Stanevičiaus bruožą — jo nepaprastą paslaugumą, rūpestingumą, kruopštumą ir kuklumą. Kad galėtų suteikti M. Balinskiui reikiamų žinių, jis turėjo specialiai vykti į Raseinius, praseidėti ne vieną dieną archyve, rašyti daug laiškų. Aiškėja ir gana platus S. Stanevičiaus ryšiai su ano meto inteligentija.

Šį tą naujo patiriame ir apie jo ryšius su S. Daukantu. Lig šiol buvo žinoma, kad jie vienas apie kitą buvo informuoti⁴, bet kad susirašinėjo, galima buvo tik spėti. Dabar tai jau neabejotina. Pranešdamas M. Balinskiui apie savo ieškojimus ir pastangas, S. Stanevičius užsimena: „...rašiau laiškus daugeliui savo pažįstamų, jų tarpe ir vienam žemaičiui, dirbančiam prie Lietuvos metrikos Peterburge“. Tas žemaitis ir buvo S. Daukantas. Iš jo S. Stanevičius gavo daugelio privilegijų, suteiktų miestams, datas, taip pat Seduvos herbo aprašymą ir persiuntė M. Balinskiui.

Iš laiškų sužinome, kad S. Stanevičius buvo Kaune (iš ten rašė pirmąjį laišką). Siek tiek pasipildo žinios apie jo gyvenimą Stempliuose. Iki šiol turėtais duomenimis jis ten tikrai gyveno 1841, 1846 m. ir mirė 1848 m.⁵ Dabar pridėtini dar 1843—1844 m.

Siek tiek naujo laiškai pasako ir apie „Lietuvių mitologijos aiškinimo“ genezę ir rašymo laiką. S. Stanevičius pabrėžia, kad „nesąmonės, kurių pripaistyta, rašant apie lietuvių mitologiją“, privertė jį imtis to darbo. Paaiškėja, kad rankraštį perrašinėjo 1843 m., ruošdamas spaudai, ir žadėjo, būdamas kada Vilniuje, įteikti leidėjui, jeigu pavyks tokį surasti. Tad išlikęs rankraštis, kadangi neapima viso darbo, daug kur braukytas (ištaisais puslapiais), taisytas, papildinėtas, greičiausiai bus pirmoji redakcija (juodraštis), ne spaudai paruoštasis tekstas, kuris, matyt, yra žuvęs.

⁴ Zr. A. Janulaitis, Daukanto laiškai, „Mūsų senovė“, 1922, Nr. 4—5, p. 772, 789; Simonas Stanevičius, Raštai, Vilnius, 1967, p. 420—421, 424—425, 645.

⁵ Zr. J. Lebedys, Simonas Stanevičius, Vilnius, 1955, p. 138.

Nežinia, kada S. Stanevičius susipažino su M. Balinskiu ir ar jų ryšiai buvo artimesni. Laiškai nieko apie tai nesako. Galima net pagalvoti, kad jie rašyti ne geram pažįstamam, o tik šiaip žinomam, lyg aukščiau stovinčiam asmeniui, su kuriuo nesieja jokie pastovesni ryšiai, seni bendri prisiminimai. Tokie jie oficialiai mandagūs, šalti, dalykiški. Bet tai gal būtų galima aiškinti aukštesne visuomenine M. Balinskio padėtimi, jo kaip publicisto, visuomenės veikėjo ir mokslininko garsu, kiek vyresniu amžiumi.

M. Balinskis (1794—1864) studijavo Vilniaus universitete gamtos-matematikos fakultete (1815 m. gavo filosofijos magistro laipsnį), paskui humanitarinius mokslus (baigė 1818), bendradarbiavo žurnale „Dziennik Wileński“, su J. Leleveliu įsteigė ir redagavo „Tygodnik Wileński“ (nuo 1816 m.), priklausė šubravėjų draugijai ir aktyviai reiškėsi jos spaudoje (Wiadomości brukowe) Aušlavo slapyvardžiu. Vėliau priklausė ir kitoms draugijoms bei komisijoms. Buvo vedęs prof. Andriaus Sniadeckio dukterį. Išleido reikšmingų veikalų apie Vilnių (Opisanie statystyczne miasta Wilna, 1835; Historia miasta Wilna I—II, 1836—1837; vėliau — Dawna Akademia Wileńska, 1862), Barborą Radvilaitę ir kt.

Santūriam S. Stanevičiaus laiškų tonui reikia priešpastatyti minėtąją M. Balinskio padėką. Ji kiek išsiskiria iš padėkų kitiems asmenims, taip pat teikusiems žinių (pavyzdžiui, kad ir Pr. Vilčinskiui), yra šiltesnė. Dar šilčiau, su neslepia simpatija M. Balinskis apibūdino S. Stanevičiaus kūrybą, išskirdamas jį iš kitų ir išaukštindamas⁶. Tai rodytų, kad jis S. Stanevičių brangino ir didžiai vertino, kad jų ryšiai buvo užsimezgę žymiai anksčiau ir nesiribojo skelbiamais laiškais.

M. Balinskis daugelyje vietų panaudojo S. Stanevičiaus suteiktą medžiagą, bet vien ją nesiribojo. Jis drauge panaudojo nemažą istorinės literatūros bei šaltinių, be to, informacijas apie Žemaičių krašto vietoves jam, tur būt, teikė ir kiti asmenys. Tai matyti kad ir iš Raudonės pilies aprašymo III-jame „Senosios Lenkijos“ tome (p. 542—543). M. Balinskis apie ją daug plačiau rašo — apibūdina ir jos išvaizdą, konstrukciją, nurodo, kur dingo mūrų dalis, paaiškina ir vardą (iš žodžio *raudonas*, nes sienos buvę iš raudonų plytų, netinkuotos), o apie tai visai neužsimenama S. Stanevičiaus laiškuose.

Plačiausiai M. Balinskis panaudojo S. Stanevičiaus informacijas apie Raseinius (miesto padėties aprašymas, atstumai nuo kitų miestų ir kt., paminėjo net istorinę miestiečio Lizdeikos pavardę p. 509—514), Jurbarką (p. 537—538, 540), Šeduvą (p. 577—578), Kretingą (p. 533—534), Veliuoną (p. 552) ir dar kitas vietas. Iš S. Stanevičiaus laiško paėmė žodžio *piliakalnis* aiškinimą (p. 451) ir žinią, kad piliakalnį Seredžiuje pavadino Palemono kalnu pirmaisia D. Poška (p. 554).

⁶ M. Baliński i T. Lipiński, Starożytna Polska, t. III, p. 504—505.

S. Stanevičiaus laiškų rašysena aiški, graži, maža taisyimų. Tik vienas dalykas kiek apsunkina jų publikavimą. M. Balinskis juose nemaža vietų, ypač vietovardžių, yra pasibraukęs (pačiame tekste arba paraštėje), o kai kur dar pridėjęs (prie žodžių ar paraštėje) *X* ir kitus ženklus, taip pažymėdamas svarbiausius panaudotinus savo veikalui dalykus. Tų pabraukimų ir ženklų, kaip autografų elementų (nors ir neautentiškų), negalima ignoruoti, bet juos sunku būtų perduoti spaudos priemonėmis (ir neestetiskai tekstas tada atrodytų). Jie todėl nurodomi paaiškinimuose po kiekvieno laiško (po originalo teksto). Kursyvu spausdinami S. Stanevičiaus pabrauktieji žodžiai.

Laiškai skelbiami originalo (lenkų) kalba ir pridedamas jų vertimas į lietuvių kalbą. Tekstologiniai paaiškinimai dedami išnašose po originalo teksto (smulkūs atskirų raidžių taisymai ar žodžio prirašymai neaptariaimi, tik svarbesni), o kiti — po lietuviško vertimo.

Originale labai dažnai kreipiamasi į adresatą arba jis minimas įprastais laikais mandagumo formule, paprastai rašoma sutrumpintai — *W(ielmożny) Pan Dobrodz(iej)*. Vertime ši formulė, išskyrus laiško pradžią ir pabaigą, dar labiau sutrumpinama — *MPG* (=Maloningasis Ponas Geradaris).

Originale vartojamas sutrumpinimas *v.s.* arba *vet.st.* = veteris stili (senojo stiliaus, senajo kalendoriaus).

Paaiškinimuose vartojami sutrumpinimai: *Bal.* — M. Balinskis, *St.* — S. Stanevičius, *ž.* — žodis, *žž.* — žodžiai.

I

Wielmożny Mości Dobrodzieju

Opinia publiczna jak w wielu zdarzeniach tak i względem mnie rozminęła się z prawdą, gdyż ja nie posiadam tyle wiadomości ile ona mnie, podług słów W Pana Dobrodz: przyznaje. Zatem W Pan Dobr: dziwić się nie będzie że na list Jego nie w stosunku opinii publicznej lecz podług mojej możliwości odpisuję.

Zapytujesz się W Pan Dobrodz:

1°. Kiedy są nadane prawem magdeburskiem znaczniejsze miasta żmujdzkie i czy nie mają szczególnych jakich przywilejow od królów lub W. Xiążąt litewskich nadanych sobie? W odpowiedzi na to pytanie wyznaczyć muszę że jeszcze nie przejrzałem akt rosieńskich które są najdawniejsze i najważniejsze na Żmujdzi. Akta telszewskie i szawelskie zaczęły się tylko koło r. 1790, a zatem nie sądzę aby w nich się znajdowały jakie przywileje miastom żmujdzkim służące. Teraz piszę do W Pana

Dobr: z Kowna, lecz wkrótce będę w Rosieniach i zebrane tam wiadomości WPanu Dobr: nadeszłę.

Miast magdeburskich na Żmujdzi pięć tylko dzisiaj mamy, to jest: Rosienie, Telsze, Szawle, Janiszki i Szadow. Te dwa ostatnie miasta nie dawno odzyskały swoje prawa które były utraciły, albo raczej zapomnieniu oddały. W dawniejszych czasach podług powziętych dotąd przeze mnie wiadomości miastami magdeburskimi były: Miedniki dzisiaj Woronie, Kretynka której murowany ratusz w gruzy się rozsypuje, Jaswojnie, Jurbork, Szkudy¹. i Kiejdany.

Między miastami żmujdzkimi przez WPana Dobrodz: w liście wymienionemi znajdują się Dyrwiany. To mi daje powód do uczynienia następującej uwagi. Na Żmujdzi są Wielkie Dyrwiany i Małe Dyrwiany. Dawniej były to Ciwunstwa. Dzisiaj te wyrazy są nazwiskami dwóch dworów w powiecie szawelskim leżących, lecz nie są nazwiskami miast. Jest i więcej na Żmujdzi takich miejsc które nie będąc miastami dają niegdyś nazwisko ciwunstwom i powiatom żmujdzkim. Takimi miejscami, to jest, dworami i wioskami są: Berżany², Birżyniany, Potumsze, Gondynga, Szawdow (nie to samo co Szadow), Korszew dziś Abelin, Tendziagoła.

- 2°. Wiadomości o fundacjach najdawniejszych kościołów na Żmujdzi, znajdują się po części w dziełku Kanonika Czerskiego pod tytułem: *Opis żmujdzkiej dyecezyi*. Wilno. 1830. Zebranie dokładne wiadomości w tym względzie wymaga wiele zachodu, gdyż autentyczne dokumenta dotyczące się fundacyi kościołów znajdują się po większej części w ręku plebanów lub kollatorów. Do *Opisu* Kanonika Czerskiego przydać tylko mogę że kościół jezuicki w Krożach, fundowany jest w roku 1621.
- 3°. Wiadomości i podań gminnych o byłych zamkach na Żmujdzi żadnych dotąd nie mam.
- 4°. Czyniąc zadosyć czwartemu żądaniu WPana Dobr: co do spisu miasteczek w powiatach żmujdzkich, postarałem się o pomienione wyżej dziełko Kanonika Czerskiego, które WPanu Dobrodz: przesyłam.
- 5°. Familii szlacheckich wyznania kalwińskiego jest bardzo mało na Żmujdzi. Te są następujące: Grużewskich, Moczulskich, Urbanowiczów, Cedrowskich, Aramowiczów, Kopyckich, Bernackich, Ceraskich. I kościoły kalwińskie na Żmujdzi dwa tylko się znajdują, jeden w Kielmach, drugi w Kiejdanach.
- 6°. Zamki które mogą być z czasów krzyżackich trzy tylko na Żmujdzi się znajdują. 1°. *Czerwony Dwór*, w bliskości ujścia Niewiaży do Niemna. Fundowany koło r. 1369. Niedawnemi czasy należał do Hrabior Zabiel-

¹ Buvo parašyta i *Szkudy*. Paskui St. i išbraukė ir prirašė (po ż. *Szkudy*) — i *Kiejdany*.

² Vietovardžiai *Beržany... Tendziagoła* (išskyrus *Szadow*) Bal. pabraukti.

low, a teraz jest w posiadaniu Hrabiego Benedykta Tyszkiewicza Prezydenta byłych Sądów Granicznych powiatu rosieńskiego. 2. *Rawdań*, po żmujdzku *Raudone*, nad Niemnem. Koło r. 1680 należał do Kryszpin-gow; przez związek małżeński przeszedł do Olendźkich, którzy go w r. 1812 wyprzedali X^{ciu} Zubowowi. Teraz ten zamek jest w posiadaniu córki X^{cia} Zubowa Kajssarowej, której mąż Kajssarow jest Oberproku- rorem w Senacie w Petersburgu. 3°. *Zamek Gielguda* nad Niemnem. Ma być fundowany koło r. 1300. Od roku 1400 należał do Aperiaszow, a od r. 1686 do Gielgudow. Po wyjściu ostatniego possessora Jana Gielguda w r. 1831 za granicę, zamek ten został zabrany na skarb. Oprócz wymie- nionych dopiero zamków, w Krożach był niegdyś zamek Xiążąt Radziwił- low, który z placem pewnej wielkości Jezuitom darowany został. Ci na jego posadzie zbudowali (wymurowali)³ Kollegium i szkoły. Na jeziorze plotelskiem są trzy wyspy⁴, na jednej z nich są ruiny zamku którego historyja dotąd nie jest mnie wiadoma.

Tyle było pytań przez WPana Dobr. do mnie przysłanych na które po- dług mojej możności odpowiedziałem. Cieszę się że tak ważne dzieło przez WPana Dobr: przedsięwzięte zostało które i w naszym najmniej literackim kącie znajdzie swoich czytelników.

Jestem z najwyższym szacunkiem i poważeniem

Wielmożnego Pana Dobrodzieja

najniższym sługą

Szymon Staniewicz.

R^u 1843 -

Czerwca 25 dnia.

Kowno.

P. S. Na przypadek gdyby WPan Dobr: miał potrzebę pisania do mnie, zawiadamiam że zostaje w Szteplach w majątku Grafa Kazimierza Platera. Poczta list dojdzie do Rosień, zkąd razem z gazetami do Grafa Platera adressowanemi będzie przesłany do Sztepl.

Maloningasis Pone Geradari.

Visuomenės nuomonė, kaip dažnu atveju, taip ir apie mane nėra teisin- ga: nesu toks didelės žinovas, kokių mane, anot MPG žodžių, laiko. Tad MPG nesistebės, kad į Jo laišką atsakysiu pagal savo išgales, bet ne pagal visuomenės nuomonę.

³ 2. (wymurowali) St. prirašytas vėliau apačioje ž. zbudowali.

⁴ Na... wyspy Bał. pabraukta.

1. MPG klausia, kada gavo Magdeburgo teises žymesni Zemaičių miestai, ir ar jie neturi kokių atskirų privilegijų, suteiktų karalių arba didžiųjų Lietuvos kunigaikščių. Į šį klausimą atsakydamas, turiu prisipažinti, kad dar neperžiūrėjau Raseinių teismo knygų, kurios yra seniausios ir svarbiausios Zemaičiuose. Telšių ir Šiaulių teismų knygos prasideda tik apie 1790 metus, todėl nemanau, kad jose galėtų būti kokios Zemaičių miestų privilegijos. Dabar rašau MPG iš Kauno, bet veikiai būsiu Raseiniuose ir ten surinktas žinias MPG nusiųsiu.

Dabar Zemaičiuose Magdeburgo teises turi tik penki miestai, būtent: Raseiniai, Telšiai, Šiauliai, Joniškis ir Šeduva. Pastarieji du miestai neseniai atgavo savo teises, kurias buvo praradę ar greičiau užmiršę. Senesniais laikais, — kiek iki šiol gavau žinių, — Magdeburgo teises turėjo miestai: Medininkai, dabar Varniai, Kretinga, kurios mūrinė rotušė virsta griuvėsiais, Josvainiai, Jurbarkas, Skudodas ir Kėdainiai.

MPG laiške minimų miestų tarpe yra ir Dirvėnai. Dėl jų norėčiau štai ką pažymėti. Zemaičiuose yra Didieji Dirvėnai ir Mažieji Dirvėnai. Seniau tai buvo tijūnijos. Šiandien tai dviejų dvarų Šiaulių pavieta, bet ne miestų pavadinimai. Zemaičiuose yra ir daugiau tokių vietovių, kurios, nebūdamos miestais, kadaise davė vardą Zemaičių tijūnijoms ir pavietams. Štai tos vietovės, t. y. dvarai ir kaimai: Beržėnai, Biržinėnai, Patumšai, Godinga, Šauduva (ne tas pat, kas Šeduva), Karšuva, dabar Obelynas, Tendžiogala.

2. Žinių apie seniausias bažnyčių fundacijas Zemaičiuose iš dalies galima rasti kanauninko Čerskio veikalėlyje, antrašte *Zemaičių vyskupijos aprašymas* (Vilnius, 1830). Siekiant nuodugniai surinkti šios rūšies žinias, reikia daug triūso, nes autentiški su bažnyčių fundacijomis susiję dokumentai dažniausiai yra klebonų arba kolatorių rankose. Prie kanauninko Čerskio *Aprašymo* galiu pridėti tik tai, kad jėzuitų bažnyčia Kražiuose yra įsteigta 1621 m.

3. Žinių ir liaudies padavimų apie buvusias Zemaičiuose pilis iki šiol jokių neturiu.

4. Norėdamas patenkinti ketvirtąjį MPG pageidavimą, liečiantį miestelių Zemaičių pavietuose sąrašą, parūpinau minėtąjį kanauninko Čerskio veikalėlį, kurį MPG siunčiu.

5. Kalvinų tikėjimo bajorų šeimų labai maža tėra Zemaičiuose, būtent šios: Gruževskiai, Močulskiai, Urbanavičiai, Cedrovskiai, Aramavičiai, Kopickiai, Bernackiai, Ceraskiai. Ir kalvinų bažnyčių Zemaičiuose tėra vos dvi — viena Kelmėje, kita Kėdainiuose.

6. Pilys, kurios gali būti iš kryžiuočių laikų, Zemaičiuose tėra tik trys: 1) *Raudondvaris* arti Nevėžio santakos su Nemunu, įkurtas apie 1369 m. Nesenais laikais priklausė grafams Zabeloms, o dabar — nuosavybė grafo Benedikto Tiškevičiaus, Raseinių pavieto buvusio ribų teismo prezidento. 2) *Raudonė*, žemaitiškai *Raudone*, prie Nemuno. Apie 1680 m. priklausė Krišpingams, vedybų keliu perėjo Olendzkiams, kurie ją 1812 m. pardavė

kunigaikščiui Zubovui. Dabar ši pilis priklauso kunigaikščio Zubovo dukteriai Kaisarovai, kurios vyras Kaisarovas yra senato oberprokuroras Peterburge. 3) *Gelgaudo pilis* prie Nemuno. Manoma, jog įkurta apie 1300 m. Nuo 1400 m. priklausė Aperijams, o nuo 1686 — Gelgaudams. Paskutiniam savininkui Jonui Gelgaudui 1831 m. pasitraukus į užsienį, ši pilis buvo konfiskuota.

Be minėtųjų, Kražiuose kadaise buvo kunigaikščių Radvilų pilis, kuri su atitinkamo dydžio sklypu buvo dovanota jėzuitams. Šie ant jos pamatų pastatydino kolegiją ir mokyklą. Platelių ežere yra trys salos¹, o vienoje iš jų — griuvėsiai pilies, kurios praeitis man ligi šiol nežinoma.

Tokie buvo MPG man atsiųsti klausimai, į kuriuos kiek sugebėdamas atsakiau. Džiaugiuosi, kad MPG ėmėtės tokio svarbaus darbo, kuris ras skaitytojų ir mūsų mažiausiai su literatūra turinčiame bendro užkampyje.

Reikšdamas didžiausią pagarbą ir godonę Maloningajam Ponui Gerarduiui

žemiausias tarnas
Simonas Stanevičius

1843 m. birželio mėn. 25 d.
Kaunas.

P.S. Jeigu MPG iškiltų reikalas rašyti man laišką, informuoju, kad gyvenu Stempliuose, grafo Kazimiero Plioterio dvare. Siunčiant paštu, laiškas pasieks Raseinius, iš kur drauge su laikraščiais, adresuotais grafiui Plioteriui, bus persiųstas į Stemplius.

II

Wielmożny Mości Dobrodziejcu.

Pisalem do WPana Dobr.: z Kowna dnia 25 Czerwca. Do mego listu załączylem *Opis żmujdzkiej dyecezyj przez X. Kanonika Czerskiego w Wilnie r. 1830* wydany. List i tę książeczkę oddalem JPanu Milanowskiemu Deputatowi Wileńskiej Dworzańskiej Deputacyi, który to przyrzekł wręczyć synowcowi WPana Dobr: w Wilnie. Obiecałem wówczas napisać do WPana Dobr: powtórnie; teraz więc choć nie rychło moje przyrzeczenie wypelniam. W niepewności czy WPana Dobr: mój list otrzymał lub nie, tak będę pisał jak gdybym jeszcze pierwszy raz na Jego list do mnie pisany odpowiadał. Zapytujesz się WPan Dobr: 1°. Kiedy są nadane prawem magdeburskiem znaczniejsze miasta żmujdzkie... Odpowiadam na to pytanie że w Aktach powiatu rosieńskiego znalazłem następujące przywileje na magdeburyskie

¹ Iš tikrųjų Platelių ežere yra 7 salos.

miastom żmudzkiem dane. 1°. Przywilej *renovationis* Rosieniom (Rosiejnion) w roku 1792, dnia 20 męca Marca przez Stanisława Augusta Króla Polskiego w Warszawie dany, w którym jest wzmianka o przywileju temuż miastu danym przez Zygmunta III pod datą rotku 1592. 2°. Przywilej Janiszkom w r. 1620, dnia 30 męca Grudnia przez Zygmunta III w Warszawie dany. 3°. Przywilej Worniom w r. 1635, dnia 14 męca Marca przez Władysława IV w Warszawie dany. 4°. Przywilej *renovationis* Jaswojnion w r. 1792, dnia 29 męca Marca w Warszawie przez Stanisława Augusta dany. 5°. Przywilej *renovationis* Wojnutom w r. 1792, dnia 12 męca Kwietnia przez Stanisława Augusta w Warszawie dany. Z tego widzimy że przywileje na magdeburskie miastom żmudzkiem nie w jednym czasie lecz w różnych latach dane były; a gdy mamy datę przywilejow dwóm głównym miastom żmudzkiem, to jest, Rosieniom i Worniom *alias* Miednikom służących, wnieść można że dawniejszych przywilejow nad te nie było. Z pomienionych pięciu przywilejow, trzy pierwsze jako najdawniejsze i najważniejsze, w kopijach WPanu Dobrze przesyłam.

Miedzy² miastami żmudzkiemi przez W Pana Dobrego w tém pytaniu wspomnianemi, znajdują się Dyrwiany. Wnoszę ztąd że wszystkie miejsca główne dawnych powiatow żmudzkich, są uważane za miasta prawem magdeburskiem nadane. Co jak mi się zdaje, tak nie jest. Z tych albowiem głównych miejsc, jedno są obywatelskimi lub skarbowemi majątkami, bez kościołow i karczem, jako to: Wielkie Dyrwiany, Małe Dyrwiany, Berżany, Birżyniany, Potumsze, Gondynga³, Szawdow (nie to samo co Szadow), Tendziagoła; inne choć mają kościoły filialne, nie są jednak miasteczkami, takimi są: Korszew (dziś wioska Abelin w starostwie abelinskiem), Wieszwiany, Pojurze (rozumie się to które najwyżej nad rzeką Jurą jest położone, dawniej należało do Pilsudskich, a dziś do Grafa Kazimierza Platara); inne chociaż są miasteczkami lub miastami, tak jednak nędznie wyglądają że nie można wnosić aby kiedykolwiek miały prawo magdeburskie. Miasta⁴ żmudzkie które dzisiaj posiadają to prawo, są: Rosienie, Telsze, Szawle, Janiszki i Szadow. Miasta żmudzkie które toż samo prawo dawniej miały lecz z czasem utraciły lub zaniechały, są: Wornie *alias* Miedniki; Kretynga⁵ ma ra-

¹ Paraštėje ties šiuo ir kitais punktais (1—5) Bal. padėti ženklai X ir visa paraštė pabraukta, be to, pabraukti 2 ir 4 punkto pradžios žodžiai, o 5-tojo ž. *Wojnutom*.

² Prieš ž. *Miedzy* paraštėje Bal. padėti du brūkšneliai (=), toliau keliolika eilučių pabraukta paraštėje ir pabrauktas ž. *Dyrwiany*.

³ Viršuje ž. *Gondynga* Bal. prirašyta *Ptungiany*, toliau pabraukti žž. *Szawdow... Tendziagoła, Korszew, Abelin, Pojurze*. Paraštėje ties ž. *Korszew* St. padėtas kryžiukas — (+), kuriuo pažymima vieta, į kurią reikia atkelti prierašą laiško pabaigoje, pažymėtą tokiu pat ženklu.

⁴ Prieš ž. *Miasta* paraštėje Bal. padėti du brūkšneliai (=).

⁵ *Z. Kretynga* Bal. pabrauktas, prieš jį padėtas ženklas X, toliau paraštėje pabrauktos 4 eilutės (kur išskaičiuojamos Kretingos ir Kėdainių magdebургijos knygos), pabraukti žž. *Kiejdany, Jaswojnie i Wojnut*.

tusz murowany który bez dachu i okien w gruzy się rozsypuje; trzy księgi magdeburyi karolsztadskiej czyli kretyngowskiej, 1^{sza} z lat 1713—1729, 2^{ga} z lat 1738—1757, 3^{cia} z lat 1760—1779, znajdują się w archiwum rosieńskim; Kiejdany, księgi magdeburyi kiejdańskiej z lat 1690—1775 znajdują się w archiwum rosieńskim; Jaswoinie i Wojnuty, jak o tém poświadczają wspomniane wyżej przywileje. O magdeburyach innych miast żmujdzkich żadnej wiadomości nie mam.

2do Drugiem żądaniem W Pana Dobr: jest abym przysłał Jemu „wiadomości dokładne o fundacyach najdawniejszych kościołow parafialnych po wsiach i miasteczkach, przez kogo i którego roku. Toż samo o kościołach i klasztorach zakonnych na Żmujdzi“.

Przyznać się muszę że w tym względzie żadnych wiadomości nie posiadam. Część jakąkolwiek tych wiadomości W Pan Dobr: znajdzie w pomienionym wyżej *Opisie* żmujdzkiej dyecezyi; ja z mojej strony tylko dodaję, że większa część kościołow na Żmujdzi jest z drzewa; murowane zaś kościoły i klasztory które zasługują na uwagę, są następujące: kościół katedralny⁶ i seminarium w Worniach; kościół i klasztor XX Dominikanow w Rosieniach; kościół i klasztor XX Bernadynow w Kretyndze, fundacyi Karola Chodkiewicza Hetmana wojsk litewskich; kościół i klasztor tychże Xięży w Telszach; ditto tychże Xięży w Citowianach; kościół murowany, klasztor drewniany (który przeszłego roku się spalił) Xięży Dominikanow w Kalwaryi; kościół murowany, klasztor drewniany mniszek Benedyktynow w Krożach; kościół i klasztor pojezuicki tamże. Klasztor ten wyreparowany w roku 1818, przeznaczony został na mieszkania dla professorow przy tutejszém gimnazyum; kościół zaś fundowany przez Karola Chodkiewicza, opuszczony i pusty, znacznie się już nadrujnował, gdyż nie ma dachu, i sklepienie wpadło, a szczyt, to jest mur z przodu nad ścianą w kształcie trójkąta do wierzchołka dachu wzniesiony, zwałił się. Węgielny kamień tego⁷ kościoła był położony i poświęcony przez biskupa żmujdzkiego Kiszkę w roku 1621. Kościoły parafialne murowane są: w Szydłowie, w Szawlach, i t. d.

3° Wiadomości i podań gminnych o byłych zamkach na Żmujdzi prawie że nie ma, a przynajmniej prawie o żadnych ja nie słyszałem. Pod Szawłami jest góra podobna do góry zamkowej w Wilnie, tylko trochę niższa, nazywana po żmujdzku *Salduwes kalnas*. Znajduje się podanie u tamtejszego pospólstwa że na tej górze był dwór, i że przez burzę zniszczony został. Na

⁶ *ż.ż. kościół katedralny* Bal. pabraukti ir prieš juos padėtas ženklas X. Toliau jo pabraukta paraštė ir *ż.ż. w Kretyndze, w Citowianach, w Kalwaryi, w Krożach, tamże, pridėti prie žodžių ar paraštėje ženklai X.*

⁷ *Paraštėje, pradedant ž. tego, dvi eilutės* Bal. pabrauktos ir padėtas ženklas X. Po skaičiaus 1621 Bal. pridėtas ilgas vertikalus brūkšnys (juo, atrodo, pažymima, kur užsibaigia jam svarbūs dalykai), pabraukta *w Szydłowie, w Szawlach*. Toliau paraštėje Bal. pabrauktas visas 3 punktąs ir ties skaitmeniu 3° pridėtas ženklas X, parašyta *Szawle, pabraukta Pod Szawłami.*

szczyście jednak tej góry żadnych śladów budowli nie widać. Na wyspie jeziora płotelskiego są ruiny, albo raczej ślady zamku. Wiadomość o nim z akt powiatu rosieńskiego wyjętą i na osobnej cwiartce wypisaną, WPanu Dobr: przesyłam.

4² Pisziesz WPan Dobr: „Chciałbym mieć spis prosty miasteczek w powiatach żmujdzkich znajdujących się“. W tym względzie wspomniane wyżej dziełko X Kanonika Czerskiego żądaniu W Pana Dobr: zadosyć uczyni.

5² Familii szlacheckich wyznania kalwińskiego o których powziąłem wiadomość, na Żmujdzi jest bardzo mało. Te są następujące: Grużewskich, Moczulskich, Urbanowiczów, Cedrowskich, Aramowiczów, Kopyckich, Bernackich, Ceraskich. Kościoły kalwińskie⁸ na Żmujdzi są tylko dwa, jeden w Kielmach, drugi w Kiejdanach. Oba murowane.

6² 9 Zamki które mogą być z czasów krzyżackich, trzy tylko na Żmujdzi się znajdują. 1. *Czerwony Dwór* w bliskości ujścia Niewiaży do Niemna, fundowany jakoby koło r. 1369. Niedawnemi czasy należał do Hrabior Zabielców, a teraz jest w posiadaniu Hrabiego Benedykta Tyszkiewicza Prezydenta byłych Sądów Granicznych powiatu rosieńsk: 2. *Rawdań* nad Niemnem. Koło roku 1680 należał do Kryszpingów; przez związek małżeński przeszedł do Olendźkich; ci zaś (w r. 1812?) wyprzedali go X^{cia} Zubowowi. Teraz ten zamek jest w posiadaniu córki X^{cia} Zubowa Kajssarowej. 3. *Zamek Gielguda* nad Niemnem. Ma być fundowany koło r. 1300; od roku 1400 należał do Aperiaszów, a od roku 1686 do Gielgudów. Po wyjściu ostatniego possessora Jana Gielguda w roku 1831 za granicę, zamek ten razem z majątkiem został zabrany na skarb.

W dziele pod tytułem *Litvanicarum Societatis Jesu historiarum pars prima. Vilnae* 1768 przez Stanisława Rostowskiego, na stronie 264, znajduje się wiadomość że w Krożach był zamek Xiążąt Radzwillów który już nadrujnowany Jezuitom darowany został w roku 1615.

Na wszystkie zatem żądania W Pana Dobr: podług mojej możności odpisałem. Chociaż nie byłem w stanie żadnych ważnych udzielić W Panu Dobr: wiadomości wiem jednak że z tego powodu dzieło Jego żadnego uszczerbku nie poniesie, gdyż własne Jego literackie zasoby i zdolności, uczynią to dzieło kompletném, szacowném i pożyteczném. Rys historii litewskiej jaki w tém dziele będzie umieszczony, sprawi wielką przyjemność dla Litwinów i Żmujdzińców, którzy dotąd swojej historii w krótkości napisanej nie mieli. Z historiją litewską łączy się mythologia litewska. W kalendarzu gospodarskim na rok 1842 w Wlinie drukowanym na stronie 5 znajdujemy następującą wiadomość: „Od zbudowania w Wilnie przez małżonkę WXcia li-

⁸ Bal. pabraukta *Kościoły kalwińskie, w Kielmach, w Kiejdanach.*

⁹ Prieš skaitmenį 6² parašėje Bal. pridėtas ženklas X, taip pat prieš 1. *Czerwony Dwór*, 2. *Rawdan*, 3. *Zamek Gielguda*. Visa parašė pabraukta. *Czerwony Dwór* Bal. pabrauktas antrą kartą.

tewskiego Olgerda, Maryą Xiężniczkę witebską, pierwszej chrześcijańskiej cerkwi ruskiej, Piatnicką nazywanej, *na miejscu dawnej świątyni pogańskiej litewskiego bożka Ragutisa*, lat 511". Taż sama wiadomość jest powtórzona w kalendarzu gospodarskim drukowanym w Wilnie na rok 1843, na stronie 4. Mnie się zdaje że ta wiadomość co do bożka Ragutisa i jego świątyni, jest całkiem fałszywą. Przyznać się na koniec muszę że niedorzeczności mythologii litewskiej zmusiły mię nie posiadającego żadnych literackich zdolności, do napisania dziełka pod tytułem: *Wyjaśnienie mythologii litewskiej, zawartej w dziełach Hartknocha, Strykowskiego, Łasiczkiego, oraz w słownikach litewskich Szyrwida, Ruhiga i Mielckiego*. Teraz zajmuję się przepisywaniem tego dziełka, a gdy będę kiedy w Wilnie, podam do druku jeśli przyjmą.

Jestem z najwyższym szacunkiem i poważaniem
Wielmożnego Pana Dobrodzieja

najniższym sługą
Szymon Staniewicz

R^o 1843 mca Augusta
22 dnia v. s. Sztemple
w pow: rosięń: Grafa
Kazim: Platara.

(+) *Korszew*, dziś wioska Abelin, ma kościół bez miejscowego xiędza. Z tej podobno przyczyny X. Czernski o tym kościele nie wspomniał. Dwór Abelin, i dawniej tak się nazywał, pisano albowiem w dokumentach: *Ciwunstwo korszewskie z dworem abelinskim*.

P. S. Załączam kopiję dokumentu o czarownicach.

Maloningasis Pone Geradari.

Rašiau MPG birželio 25 d. iš Kauno. Prie savo laiško pridėjau kunigo kanauninko Čerskio *Zemaičių vyskupijos aprašymą*, išleistą Vilniuje 1830 m. Laišką ir tą knygelę įdaviau ponui Milanovskiui, Vilniaus bajorų deputacijos deputatui, kuris priradėjo ją įteikti MPG sūnėnui Vilniuje. Tada įdėjau MPG parašyti papildomai. Tad dabar, nors ir negreit, savo pažadą įvykdau. Nebūdamas tikras, ar MPG mano laišką gavo, ar ne, rašysiu taip, lyg pirmą kartą į Jo laišką, man rašytą, atsakyčiau.

1. MPG klausė, kada gavo Magdeburgo teises žymesni Zemaičių miestai... Atsakau į šį klausimą, kad Raseinių pavieta teismo knygoje radau šias privilegijas, suteikiančias Magdeburgo teises Zemaičių miestams. 1) Atnaujinta (renovationis) privilegija Raseiniams, duota 1792 m. kovo mėn. 20 d. Stanislovo Augusto, Lenkijos karaliaus, Varšuvoje; joje minima

privilegija, šiam miestui suteikta Zigmanto III 1592 m. data. 2) Privilegija Joniškiui, duota 1620 m. gruodžio mėn. 30 d. Zigmanto III Varšuvoje. 3) Privilegija Varniams, duota 1635 m. kovo mėn. 14 d. Vladislovo IV Varšuvoje. 4) Atnaujinta (renovationis) privilegija Josvainiams, duota 1792 m. kovo mėn. 29 d. Stanislovo Augusto Varšuvoje. 5) Atnaujinta (renovationis) privilegija Vainutui, duota 1792 m. balandžio mėn. 12 d. Stanislovo Augusto Varšuvoje. Iš to matome, kad privilegijos, suteikiančios Magdeburgo teises Žemaičių miestams, buvo duotos ne vienu metu, bet skirtingais laikotarpiais. Kadangi turime privilegijų, suteiktų dviem svarbiausiems Žemaičių miestams, t. y. Raseiniams ir Varniams, arba Medininkams, datą, galima daryti išvadą, kad senesnių už jas nebuvo. Iš minėtų penkių privilegijų pirmųjų trijų, kaip seniausių ir svarbiausių, nuorašus siunčiu MPG.

MPG klausime minimų Žemaičių miestų tarpe yra *Dirvėnai*. Iš to darau išvadą, kad visos pagrindinės Žemaičių senųjų paviėtų vietovės laikomos miestais, turinčiais Magdeburgo teises. Tačiau, kaip man atrodo, taip nėra, nes vienos iš tų pagrindinių vietovių yra žemvaldžių arba valdžios dvarai be bažnyčių ir karčiamų, kaip antai: Didieji Dirvėnai, Mažieji Dirvėnai, Beržėnai, Biržinėnai, Patumšai, Gondinga, Šauduva (ne tas pat, kas Šeduva), Tendžiogala; kitos, nors turi bažnyčias-filijas, tačiau nėra miesteliai: Karšuva (šiandien kaimas Obelynas¹ Obelyno seniūnijoje), Viešvėnai, Pajūris (turėtinas galvoje tas, kuris yra arčiausiai aukštupio prie Jūros upės, seniau priklausė Pilsudskiams, o dabar — grafiui Kazimierui Plioteriui); kitos nors ir yra miesteliai ar miestai, tačiau taip vargingai atrodo, kad negalima galvoti, kad kada nors būtų turėję Magdeburgo teises. Tas teises dabar turi šie Žemaičių miestai: Raseiniai, Telšiai, Šiauliai, Joniškis ir Seduva. Magdeburgo teises seniau turėjo, bet ilgainiui prarado arba jų atsisakė šie Žemaičių miestai: Varniai, arba Medininkai, Kretinga, turinti mūrinę rotušę, kuri be stogo ir langų virsta griuvėsiais (trys Karolštato, arba Kretingos, magdeburgijos knygos: I-ji 1713—1729 m., II-ji 1738—1757 m., III-ji 1760—1779 m. yra Raseinių archyve); Kėdainiai (Kėdainių magdeburgijos knygos 1690—1775 m. yra Raseinių archyve); Josvainiai ir Vainutas, kaip patvirtina pirma minėtos privilegijos. Apie kitų Žemaičių miestų magdeburgijas jokių žinių neturiu.

2. Antras MPG pageidavimas, kad prisiųsčiau Jam „tikslias žinias apie paprasių bažnyčių kaimuose ir miesteliuose seniausias fundacijas, kieno jos ir kurių metų. Taip pat apie vienuolių ordinų bažnyčias ir vienuolynus Žemaičiuose“.

Reikia prisipažinti, kad jokių tos srities žinių neturiu. Jų šiek tiek MPG ras minėtame *Žemaičių vyskupijos aprašyme*. Aš iš savo pusės tik pridursiu, kad didžioji bažnyčių dalis Žemaičiuose yra medinės. Mūrinės bažnyčios ir

¹ Zr. paaiškinimą 197 p. išnašoje.

vienuolynai, verti dėmesio, yra šie: katedros bažnyčia ir seminarija Varniuose; kunigų dominikonų bažnyčia ir vienuolynas Raseiniuose; kunigų bernardinų bažnyčia ir vienuolynas Kretingoje (Lietuvos kariuomenės etmono Karolio Chodkevičiaus fundacija); tų pačių vienuolių bažnyčia ir vienuolynas Telšiuose, taip pat Tytuvėnuose; kunigų dominikonų mūrinė bažnyčia, medinis vienuolynas (kuris praėjusiais metais sudegė) Kalvarijoje; benediktinių mūrinė bažnyčia, medinis vienuolynas Kražiuose; ten ir buvusi jėzuitų bažnyčia ir vienuolynas. Tas vienuolynas, 1818 m. suremontuotas ir pertvarkytas, buvo paskirtas gyventi vietinės gimnazijos profesoriams, o bažnyčia, įsteigta Karolio Chodkevičiaus, apleista ir tuščia, gerokai jau apgriuvusi: nebėr stogo, įvirtę skliautai, o frontonas, t. y. mūras priekinėje dalyje virš sienos trikampio pavidalo iki stogo viršaus iškilęs, nugriuvęs. Kertinis akmuo šiai bažnyčiai buvo padėtas ir Žemaičių vyskupo Kiškos pašventintas 1621 m. Parapinės mūrinės bažnyčios yra Šiluvoje, Šiauliuose ir t. t.

3. Žinių ir liaudies padavimų apie buvusias Žemaičiuose pilis beveik nėra, bent aš beveik nieko apie jas negirdėjau. Netoli Šiaulių yra kalnas, panašus į pilies kalną Vilniuje, tik truputį žemesnis, vadinamas žemaitiškai *Salduvės kalnu*. Tenykštė liaudis pasakoja padavimą, kad ant to kalno buvęs dvaras, kurį sunaikinusi audra. Bet to kalno viršūnėje jokių pastatų žymių nematyti. Platelių ežero saloje yra griuvėsiai ar, teisingiau, buvusios pilies liekanos. Žinių apie ją, iš Raseinių teismo knygų atskirame lape nurašytą, siunčiu MPG.

4. MPG rašai: „Norėčiau turėti paprastą Žemaičių miestelių sąrašą pagal apskritis“. Minėtasis kun. kanauninko Čerskio veikalelis šiuo atžvilgiu patenkins MPG pageidavimus.

5. Kalvinų tikėjimo bajorų šeimų, kiek gavau žinių, labai maža tėra Žemaičiuose, būtent šios: Gruževskiai, Močulskiai, Urbanavičiai, Cedrovskiai, Aramavičiai, Kopickiai, Bernackiai, Ceraskiai. Kalvinų bažnyčių Žemaičiuose tėra vos dvi — viena Kelmėje, kita Kėdainiuose. Abi mūrinės.

6. Pilys, kurios gali būti iš kryžiuočių laikų, Žemaičiuose tėra tik trys: 1) *Raudondvaris* arti Nevėžio santakos su Nemunu, įkurtas, esą, apie 1369 m. Nesenais laikais priklausė grafams Zabeloms, o dabar — nuosavybė grafo Benedikto Tiškevičiaus, Raseinių pavieto buvusio ribų teismo prezidento. 2) *Raudonė* prie Nemuno. Apie 1680 m. priklausė Krišpingams, vedybų keliu perėjo Olendzkiams, kurie ją (1812 m. ?) pardavė kunigaikščiui Zubovui. Dabar ši pilis priklauso kunigaikščio Zubovo dukteriai Kaisarovai. 3) *Gelgaudo pilis* prie Nemuno. Manoma, jog įkurta apie 1300 m. Nuo 1400 m. priklausė Aperijams, o nuo 1686 m. — Gelgaudams. Paskutiniam savininkui Jonui Gelgaudui 1831 m. pasitraukus į užsienį, ši pilis drauge su dvaru buvo konfiskuota.

Stanislovo Rostovskio veikale, antrašte *Lietuvos jėzuitų istorijos pirmoji dalis* (Vilnius, 1768), 264 psl. randame žinią, kad Kražiuose buvo kunigaikščių Radvilų pilis, kuri, jau apgriuvusi, buvo dovanota jėzuitams 1615 m.

Tuo būdu į visus MPG pageidavimus, kiek sugebėdamas, atsakiau. Nors neįstengiau MPG suteikti jokių svarbių žinių, tačiau esu tikras, kad dėl to Jo reikalui jokio nuostolio nebus: Jo paties literatūriniai resursai ir galimai padės veikalą išbaigti, padarys jį vertingą ir naudingą. Lietuvos istorijos apybraiža, kuri bus įdėta tame veikale, suteiks daug džiaugsmo lietuviams ir žemaičiams, kurie lig šiol neturėjo savo trumpos istorijos.

Su Lietuvos istorija susijusi lietuvių mitologija. Ūkiniame kalendoriuje 1842 metams, spausdintame Vilniuje, 5 puslapyje randame tokią žinią: „Nuo pirmosios Vilniuje krikščioniškos rusiškos cerkvės, vadinamos Piatnicka, pastatymo didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo žmonos Marijos, Vitebsko kunigaikštytės, rūpesčiu vietoje senosios pagoniškos lietuvių dievaičio Ragučio šventovės — 511 metų“. Ta pati žinia pakartota ūkiniame kalendoriuje 1843 metams, spausdintame Vilniuje, 4 puslapyje. Man atrodo, kad ši žinia apie dievaitį Ragutį ir jo šventovę yra visai klaidinga. Pagaliau turiu prisipažinti, kad nesąmonės, kurių pripaistyta rašant apie lietuvių mitologiją, privertė mane, neturintį jokių literato sugebėjimų, parašyti darbėlį, antrašte *Lietuvių mitologijos, aprašytos Kartknocho, Strijkovskio, Lasickio veikaluose ir lietuviškuose Širvydo, Ruigio ir Milkaus žodynuose, aiškinimas*. Dabar jį perrašinėju ir, kai būsiu kada Vilniuje, atiduosiu spaudai, jeigu priims.

Reikšdamas didžiausią pagarbą ir godonę Maloningajam Ponui Geradariui

žemiausis tarnas
Simonas Stanevičius

1843 m. rugpiučio mėn. 22 d. (sen. stil.).
Stempliai Raseinių apskrityje.
Grafo Kazimiero Plioterio

(+) *Karšuva*, dabar Obelyno kaimas¹, turi bažnyčią, bet be reziduojančio kunigo. Atrodo, kad dėl tos priežasties kun. Čerskis apie šią bažnyčią neužsiminė. Obelyno dvaras ir seniau taip vadinosi. Dokumentuose būdavo rašoma: *Karšuvos tįjūnija su Obelyno dvaru*.

P. S. Priededu dokumento apie raganas nuorašą.

¹ Senovėje Karšuva buvo nemaža sritis, XVI a. — valsčius. Pagrindinė srities pilis buvo Karšuva, minima XIV a., kaip spėjama, buvusi prie Akmenos upės. Su kuo ji tapatinama, neišaiškinta. Tauragės rajone yra Karšuvos kaimas.

Sztemple. M̄ca Sierpnia 7 dnia v. s.
1844 roku.

Wielmożny Mości
Dobrodziej.

List WPana Dobr. pisany do mnie z Warszawy pod datą $\frac{11 \text{ Kwietnia}}{30 \text{ Marca}}$ otrzymałem 16 Czerwca vet. st. Z powodu tak nierychłego otrzymania tego listu, żądania WPana Dobr. jeszcze nie są skuteczzone, bo gdy przez cały miesiąc Lipiec ciągle w naszych stronach deszcze padały, i złą mieliśmy drogę, nigdzie z domu wybrać się nie mogłem. Spodzielam się że w przeciągu bieżącego miesiąca Sierpnia odpowiem na pytania mnie przysłane przygotuję i WPanu Dobr. przysługę, gdyż wkrótce będę w Rosieniach i kwerendę czyli rejestra tutejszych akt na nowo przejrzę. Pisałem już do znajomych moich mieszkających w bliskości Telsz i Szawel, spodzielam się zatem że i z tamtąd potrzebne wiadomości wkrótce otrzymam. Nim to wszystko do skutku przyjdzie, upraszam WPana Dobr. aby z wydawaniem wiadomości o Żmujdzi raczył nieco się zatrzymać. Na niektóre pytania mógłbym i teraz odpowiedzieć, lecz sądzę że lepiej będzie gdy na wszystkie jednym razem odpowiem.

Jestem z najwyższym szacunkiem WPana Dobrodz.
najniższym sługą
Szymon Staniewicz.

Stempliai, 1844 m. rugpiūčio mėn. 7 d. (sen. stil.)
Maloningasis Pone Geradari.

MPG laišką, rašytą man iš Varšuvos $\frac{11 \text{ balandžio}}{30 \text{ kovo}}$, gavau birželio 16-tą (sen. stil.). Taip vėlai jo sulaukęs, dar neišpildžiau MPG pageidavimų. Per visą liepos mėnesį mūsų krašte nuolat pyli lietūs, pabiuro keliai, taip kad niekur negalėjau iš namų išsiruošti. Tikiuosi, kad per rugpiūčio mėnesį parengsiu atsakymus į atsiųstuosius man klausimus ir MPG nusiųsiu. Greit būsiu Raseiniuose ir iš naujo peržiūrėsiu kverendą, arba teismo dokumentų rodykles. Jau parašiau laiškus savo pažįstamiems, gyvenantiems arti Telšių ir Šiaulių. Tikiuosi netrukus ir iš ten gauti reikalingų žinių. Kol visa tai bus, prašau MPG teiktis kiek palaukti su žinių apie Zemaičius spausdinimu. Į kai kuriuos klausimus galėčiau ir dabar atsakyti, bet manau, kad bus geriau, jeigu į visus vienu kartu atsakysiu.

Reikšdamas didžiausią pagarbą Maloningajam Ponui Geradariui
žemiausias tarnas
Simonas Stanevičius

IV

Wielmożny Mości
Dobrodzieju.

Żeby z powodu przewłoki WPana Dobr nie stracił nadziei otrzymania odpowiedzi na list do mnie ^{11 Kwietnia}_{30 Marca} z Warszawy pisany jeszcze raz zawiadamiam WPana Dobr że nie zaniedbuję zbierać wiadomości jakie do wychodzącego dzieła (Starożytna Polska) są potrzebne. Co dotąd mogłem zebrać i spisać, to wkrótce nadeszłę do WPana Dobrodz. przez JPana Ferdynanda Iwanowicza który jest bratem stryjecznym JPana Cypryana Iwanowicza, i pojedzie do Warszawy na kurację. Jeśliby ta podróż zaniedbaną została, w takim razie moje wiadomości nadeszłę pocztą. Wielce przyjemną jest dla nas nowiną że w Warszawie zajęli się przedrukowaniem Kroniki Strykowskiego. W tej robocie bardzo o to dbać potrzeba, aby w nazwiskach bogów litewskich, oraz w wyrazach żmujdzkich jakie tu i owdzie w Kronice Strykowskiego się napotykają, żadnych drukarskich błędów nie popełniano. Błąd albowiem w języku nieznanym popełniony, przez czytelnika poprawionym być nie może.

Jestem z najwyższym szacunkiem
WPana Dobrodzieja

najniższym sługą
Szymon Staniewicz

1844

18 8bra v. s.

Sztemple w powiecie Rosieńskim.

Maloningasis Pone Geradari.

Kad dėl uždelsimo MPG nenustotų vilties sulaukti atsakymo į 11 balandžio _{30 kovo} laišką, iš Varšuvos man rašytą, dar kartą informuoju MPG, kad stengiuosi surinkti reikiamų žinių išeinančiam veikalui (*Senoji Lenkija*). Ką lig šiol galėjau surasti ir nurašyti, tai greit atsiųsiu MPG per poną Ferdinandą Ivanavičių¹, kuris yra pono Kiprijono Ivanavičiaus pusbrolis ir keliauja į Varšuvą gydytis. Jeigu ta kelionė neįvyktų, tuo atveju savo žinias nusiųsiu paštu.

Labai mums maloni naujiena, kad Varšuvoje imtasi perspausdinti Strijkovskio *Kroniką*. Šiame darbe reikia labai rūpestingai žiūrėti, kad lietuvių

¹ Ferdinandas Ivanavičius, St. bičiulis, kilęs iš Jonaičių (netoli Kelmės), užrašė jo paskelbtoms liaudies dainoms melodijas (*Pažymės žemaitiškos gaidos*, 1883).

dievų varduose, o taip pat žemaitiškuose žodžiuose, kurių kur-ne-kur pasi-
taiko Strijkovskio *Kronikoje*, nebūtų jokių spaudos klaidų, nes klaida ne-
suprantamoje kalboje skaitytojo negali būti pataisyta.

Reikšdamas didžiausią pagarbą Maloningajam Ponui Geradariui
žemiausias tarnas
Simonas Stanevičius

1844 m. spalio mėn. 18 d. (sen. stil.)
Stempliai Raseinių apskrityje.

V

Wielmożny Mości Dobrodzieju.

Dla zebrania wiadomości do dzieła WPana Dobrodz: potrzebnych, pisałem listy do różnych osob mnie znajomych, a między temi do jednego Żmujdzina zostającego przy metrykach litewskich w Petersburgu. Z Telsz i Szawel otrzymałem tylko przyrzeczenie które dotąd skutku nie wzięło. Z Szadowa otrzymałem wiadomości dostateczne, a z Petersburga daty niektórych przywilejow, które niżej w tym liście umieszczę. Nie mając zatem więcej sposobow do zbierania wiadomości, ani czasu do tracenia, gdyż druk dzieła WPana Dobrodz. zbliża się do końca, na list Jego tak dawno do mnie z Warszawy pisany odpowiedzieć przedsięwzięłem, na który odpowiadam porządkiem kwestyj w nim zawartych.

1¹. Przywilej Zygmunta III Rosieniom dany w roku 1592, Maja 15 dnia w Krakowie, znajduje się w aktach rosieńskich w ziemstwie pod rokiem 1592, Czerwca 24 dnia aktykowany, folio 231. Treść tego przywileju jest następująca: Łukasz Zdan, dzierzawca starostwa rosieńskiego, zmuszał mieszczan rosieńskich do wybudowania domu sądowego. Ci w takim razie udali się do króla ze skargą na Zdana, i uzyskali rzeczony przywilej w którym powiedziano że mieszczanie rosieńscy domu sądowego budować nie powinni, gdyż oni są obowiązani do pełnienia tych tylko powinności jakie dla miast królewskich w Litwie i na Żmujdzi ustawą rewizorską w roku 1560 nastalały są postanowione. Przywilej jest pisany w języku ruskim, dołączona zaś do niego ustawa, jest pisana w języku polskim. Jej początek jest następujący: „Wypis z ustawy Króla Jego Mści o miastach i ich powinnościach. Miasta uprzywilejowane przywilejow swoich zażywać będą, a które niewyzwolone od płatów, mają płacić z włoki dobrego gruntu czynszu 50 groszy; średniego gruntu 40 groszy; a podłego 30 groszy“. Dalej jest mowa o płatach od placow gumiennych na przedmieściach; od ulic i rynku z pręta; także o płacie wójtom miejskim. Kopczyzna w całym WXięstwie Litewsk-

¹ Priėš 1. Bal. pridėtas paraėtėje X.

kiem brana być ma od gorzałki, piwa, miodu, w ogólności od szynkow, a kłoby szynku nie miał, płaci od wrót. Dalej jest oznaczona płać od lnu, loju, skór, od bydła, cieląt, koz na sprzedaż przyprowadzonych lub przywiezionych. Mięso zabitych bydłać pozwala się przywozić na sprzedaż. Kłoby przywoził mięso bydłać zdechłych, wrzodowatych i szalonych, taki ma być karany gardłem. Zabrania się mieć karczmy pokątne bo od tego wielu do rozpustności i ubóstwa przychodzą. Zabrania się właścicielom w przestrzeni trzech mil od miast targowych królewskich nowe targi zaprowadzać. Gdzie są targi z dawniejszych czasow zaprowadzone, te mają zostać po dawnemu. Nakoniec jest oznaczona płać za wieżowanie (siedzenie wieży), dzieckowanie pomilne (miłosne), w jakim razie sługom kunica. Płaci także dziewczka lub wdowa do obcej włości za mąż wychodząca, płać pod nazwaniem pokładnego. (Wiele innych artykułow opuszczam gdyż ich nie przypominam.) Na końcu wyrażono „w Rosieniach roku 1560“ bez wymienienia kto tę ustawę pisał. Całej kopii tego przywileju z ustawą z akt nie wyjąłem gdyż takowa kopija była wydana Cywilnemu Gubernatorowi Wileńskiemu Siemionowowi; z czego wnoszę że jest wydrukowana w zbiorze przywilejow wyszłym w Wilnie u Marcinowskiego. Ja tego dzieła nie mam i nie widziałem. Jeśli WPan Dobr. mnie zawiadomi że w tém dziele pomieniona kopija nie jest umieszczona, wówczas ją z akt wyjmę i WPanu Dobr. przyszlę.

2° W przywilejach renovationis Jaswojniom² i Wojnutom danych nie ma żadnej wzmianki o dacie przywilejow pierwotnych, ani o tém przez jakiego króla były dane.

3° Szadow³ otrzymał przywilej na magdeburyję w roku 1654, 25 Czerwca w Warszawie dany przez króla Jana Kazimierza. Król Michał w roku 1672 utwierdziwszy w całém brzmieniu pomieniony przywilej, nadał miastu herb i pozwolił erygować ratusz. Król Jan III przywilejem danym w roku 1679 zatwierdziwszy to wszystko, rozkazał aby starostowie szadowscy zachowywali miasto przy nadanych prawach pod obawą sztrafu 10 000 kop groszy litewskich. Nakoniec król August II przywilejem roku 1699, 5 Maja w Warszawie datowanym, utwierdziwszy dla miasta Szadowa przywileje poprzednikow swoich, wyłączył toż miasto od wszelkiego uczestnictwa ze starostwem. Zalecając aby podatki wnoszane były nie do dworu, lecz prosto do skarbowych poborcow. Na takowych prawach miasto Szadow zostawało aż do nadania starostwa Szadowskiego Xięciu Poniatowskiemu (przez konstytucyję) roku 1775, i do skasowania magdeburyj w miasteczkach pomniejszych przez konstytucyję sejmu warszawskiego roku 1776. W nowych tych okolicznościach mieszkanie szadowscy zawarli z Xięciem Poniatowskim w roku 1779 konwencyję nazwaną przywilejem, który został utwierdzony przez

² *Ż. Jaswojniom* Bal. pabrauktas.

³ Bal. pabraukta *ż. Szadow* ir beveik visa paraštė, kur apie Šeduvą rašoma.

Stanisława Augusta w roku 1792, 19 Marca w Warszawie. Podług tej konwencyi mieszczenie szadowscy byli obowiązani płacić Xięciu Poniatowskiemu pewny oznaczony czynsz appellacye zaś od dekretów magistratu szły do dworu. Xiążę Poniatowski wyprzedając w roku 1798 starostwo szadowskie z inszemi swemi majątkami szlachcicowi Roppowi, w inwentarzu na wyprzedane majątki uczynionym oddzielił miejskie grunta z placami od gruntów dworowi szadowskiemu należnych; takżo wyraził w tym inwentarzu jaki czynsz mieszczenie szadowscy na mocy powyższej konwencyi possessorowi płacić powinni. Nabywca starostwa szadowskiego Ropp, korzystając ze stosunkow między dworem i mieszczanami istniejących miasto Szadow całkiem pod swoją władzę był zagarnął. W takim razie miasto przeszedszy różne koleje drogą prawa udało się do Rządzącego Senatu, który ukazem swoim 3 8bra 1812 roku wydanym, 1. Konwencyę między Xięciem Poniatowskim i mieszczanami Szadowa zawartą w całości zatwierdził. 2. Ratusz w mieście Szadowie ustanowił, i od dekretów magistratu, nie do dworu possessora, jak to dawniej było, lecz do sądow głównych appellować przykazał. 3. Mieszczan szadowskich do płacenia Roppowi czynszu corocznie złotych 3579 i groszy 4 zobowiązał. 4. Miasto Szadow i mieszkańców jego od wszelkich possessorowi Roppowi posług, jako to, panszczyzny, stróżówstwa i posyłek, uwolnił. Takim sposobem miasto Szadow swoją utraconą magdeburyję odzyskało. Ratusz otworzonym został w roku 1813, w miesiącu Listopadzie. Herb miasta Szadową, podług otrzymanej wiadomości z Petersburga, jest orzeł biały z koroną w polu błękitnym; na piersiach orla trzy lilije w polu czerwonym.

Daty niektórych przywilejow otrzymane z Petersburga.

Wielona⁴. Przywilej Zygmunta I dany w roku 1507, 16 Lipca w Wilnie na magdeburyję w którym wzmiankuje się przywilej dany przed rokiem 1500 przez Alexandra WXięcia litewskiego, takżo na magdeburyję. Stefan w 1580 roku, 28 Maja w Wilnie potwierdza magdeburyję. Stanisław August w 1792 roku, 14 Lutego w Warszawie potwierdza magdeburyję. Herb Wielony jest: karp ryba z wilczemi zębami w polu błękitnym.

Ejragoła. Przywilej Władysława IV dany w roku 1640, 26 Maja w Warszawie na targi i jarmarki. Stanisława Augusta 1781 roku, 11 Stycznia w Warszawie na targi i jarmarki. Tegoż króla 1792 roku, 12 kwietnia w Warszawie na magdeburyję. Herb: dwa miecze na krzyż złożone w polu czerwonym.

Jurbork. Przywilej Zygmunta III dany 1611 roku, 4 Listopada w Warszawie na magdeburyję. August III 1736 roku, 30 Lipca w Warszawie potwierdza magdeburyję. Herb: trzy lilije białe w polu czerwonym.

⁴ Ż. *Wielona* Bal. pabrauktas, prieš jį padėtas X, pabraukta paraštėje visa pastraipėlė, kur apie Veliuoną rašoma. Visai taip pat Bal. pabrauktos ir kitos vietovės — *Eiragola*, *Jurbork*, *Szkudy*, *Telsze*, *Kiejdany*, *Birže* ir pridėta prieš jas X.

Szkudy. Przywilej Władysława IV dany w roku 1645, 18 Lutego w Warszawie na magdeburyję.

Telsze. Przywilej Augusta II dany w roku 1721, 26 Maja w Warszawie na targi i jarmarki. Przywilej Stanisława Augusta dany w roku 1791, 6 Grudnia w Warszawie na magdeburyję.

Kiejdany. Przywilej Władysława IV dany w roku 1647, 28 Kwietnia w Wilnie na magdeburyję. August II 1701 roku, 7 marca w Birżach, potwierdza magdeburyję. August III 1762 roku, 19 Listopada w Warszawie potwierdza magdeburyję.

Birże. Przywilej Władysława IV dany w roku 1644, 27 Marca w Warszawie na magdeburyję. August II w czasie bytności swojej w tém mieście w roku 1701 potwierdza magdeburyję.

Bejsagoła⁵. Przywilej Stanisława Augusta 1780 roku, 1 Czerwca w Warszawie na targi i jarmarki. Tegoż króla przywilej dany 1791 roku, 10 Listopada w Warszawie na magdeburyję.

Plotele⁶, Plungiany, Retow, Nowemiasto, Wilkija i t. d. otrzymały przywileje na magdeburyję w roku 1792, dane przez Stanisława Augusta, które, jak widać, z kilku innemi wyżej wymienionemi tegoż króla przywilejami skutku nie miały, gdyż teraz 5 tylko miast magdeburskich znajduje się na Żmudzi, to jest, Rosienie, Szawle, Telsze, Szadow i Janiszki.

O przywilejach danych Szawlom i Kretyndze⁷ żadnej dotąd wiadomości nie poznałem. Co do Rosień, Worń i Janiszek te same są wiadomości jakie z akt rosieńskich wyjęte W Panu Dobrodz przysłałem.

Herb Rosień⁸: ryś w czwał biegący z rozziawioną paszczą w polu białym. (W Rosieniach widziałem dwa odciski dawniejszych pieczęci tego miasta. Na jednym ryś był wyobrażony siedzący jak kot; na drugim w postawie naturalnej, to jest, wsparty na czterech nogach, z głową nieco podniesioną i z pyskiem nieco *en face*. Z tego się pokazuje że ratusz rosieński nadawał postawę rysowi podług swojego upodobania. Wiadomość więc otrzymana z Petersburga co do postawy rysia jest najprawdziwsza. Kierunek tego rysia widzianego przeze mnie na pomienionych odciskach jest od lewej ręki ku prawej.).

4° Jurbork⁹ leży nad Niemnem. Przez miasto płynie rzeka Imstra; poza miastem w stronie zachodniej płynie rzeka większa Mitwa. Obie wpadają do Niemna. Brzegi doliny niemeńskiej w okolicach Jurborka ze strony żmudzkiej są nieznaczne, bardzo niżone, i w Jurborku nie ma takich gór

⁵ Ż. Bejsagoła Bal. pabrauktas.

⁶ Żż. Plotele... Wilkija Bal. pabraukti, o prieš Wilkija padėtas X. Toliau jo pabraukta w roku 1792.

⁷ Żż. i Kretyndze żadnej dotąd Bal. pabraukti.

⁸ Żż. Herb Rosień Bal. pabraukti, o paraštėje prie jų padėtas X.

⁹ Ż. Jurbork Bal. dukart pabrauktas ir pabraukta paraštėje visa, kas apie Jurbarką rašoma.

jakie dają się widzieć w Wielonie, w Sredniku, w Wilkii, pod Kownem i t. d. Ludność miasta Jurborka składają: 1. Żydzi których się liczy obojej płci 2800. 2. Rzemieślnicy Niemcy. 3. Urzędnicy i kancelarzyści tamożenni, których znajduje się około 40, albowiem oprócz kancelaryi tamożni jurborskiej, jest tu kancelaryja Inspektora tamożennego i straży pogranicznej (Alftona) który ma pod swoim zawiadywaniem następujące tamożnie: polongowską, gorzdowską, nowomiejską, tawrogowską, jurborską, kowieńską, merecką i podobno grodzieńską. 4. Ludność miasta Jurborka dawniej składali jeszcze Żmujdzini włościanie którzy (nie wiem w jakim roku) przez dziedzica Hrabie Zubowa do wiosek przeniesieni zostali.

Domy i budowle murowane w Jurborku są następujące: 1. Dwór który się składa z pałacu, oficyny i szpichlerza czyli magazynu. 2. Tamożnia. 3. Most na Imstrze. 4¹⁰. Szkoła żydowska i koło dziesięciu domów także żydowskich. Wszystkie te domy i budowle są nowe, dawniej albowiem w Jurborku żadnych murowanych domów nie było. Kościół rzymsko-katolicki jest jeden i ten sam drewniany. Luteranie mają swój kościół w Zwirach blisko Jurborka nad Niemnem idąc wzgórze.

Jedynym zabytkiem starożytności w Jurborku jest góra *Wiszpilis* leżąca o 200 sążni od miasta w stronie północnej nad rzeką Imstrą. Ta góra w letniej porze służy Niemcom jurborskim za miejsce przechadzek i zabaw, którzy nazywają ją *Schloßberg*. Wyjawszy to nazwisko, nie ma żadnej innej tradycyi żeby kiedykolwiek był zamek na tej górze, i żadne znaki na jej szczycie tego nie okazują. Takich gór na Żmujdzi jest mnóstwo, o których wyjawszy chyba małą liczbę, żadnym sposobem sądzić nie można żeby służyły kiedyś za posadę zamkom. Taką np. jest góra w Sredniku¹¹ nad Niemnem zwana po żmujdzku *Pilokalnīs* (+)¹² którą Dionizy Paszkiewicz Pisarz Powiatu Rosieńskiego, zmarły w 1830 roku, i Teodor Narbutt, górą Palemona przewalili. Takimi są góry: *Skomontowska* nad rzeką Wewirzą, w bliskości wsi Skomonty, w majątku Hrabiów Platerów; *Biruta* w Polondze, (+)¹³ i t. d.

¹⁰ Viršuje 4 (tai laiško naujo puslapio pradžia) Bal. užrašytas ž. *Jurbork* ir pabrauktas, taip pat pabraukta paraštėje.

¹¹ ž. w *Sredniku nad Niemnem* Bal. pabraukti, paraštėje ties jais pridėtas X ir pati paraštė pabraukta.

¹² Greta šio St. ženkle Bal. pridėtas dar X ir paraštėje pabraukta visa išnaša:

(+) Wyraz *pilokalnīs* jest ogólnym nazwiskiem wszystkich gór mniej więcej sypanych. Składa się z wyrazów: *kalnas* góra, i *piļu* sypię, (z kąd *pilimas* grobla); albo z wyrazów: *kalnas* góra, i *pile*, który się znajduje u Szyrwida pod wyrazami *Twierdza*, *Zamek*. W takim razie wyraz *pilokalnīs* jest dosłownym tłumaczeniem wyrazów polskich *zamekowa góra*.

¹³ Taip pažymėta St. išnaša, kurioje ž. *Potongė* Bal. pabrauktas, taip pat pabraukta paraštėje visa, kas apie Palangą rašoma.

(+) Ponieważ wspomniałem *Polongę* (po żmujdzku *Palanga*), muszę więc namienić że opisana w dziełku Xiędza Czerskiego na stronie 27 góra *Holendersz-mys* (lub jak na mapce *Olender-szmyc*), nazywa się po rosyjsku *Голандская шанка*, ztąd rzecz widoczna że nazwiska Czerskiego są utworzone z wyrazów niemieckich *holländische Mütze*.

Namieniam nakoniec że Hrabia Zubow, Jurbork i Tawrogi, trzeci rok temu, wyprzedał skarbowi.

5. Ciwunowie¹⁴ na Żmudzi, wespół z innemi urzędnikami i dygnitarzami (Starostą i Kasztelanem) składali koło rycerskie sejmikowe w czasie sejmików w Rosieniach. Był to urząd dożywotni który otrzymywał się przywilejem królewskim. W aktach rosieńskich jest znaczna ilość takowych przywilejów. Starszeństwo między Ciwunami było zwyczajem i prawem ustanowione. Podług starszeństwa liczono ich następującym porządkiem: ejragolski, Wielkich Dyrwian, Małych Dyrwian, Retowski, Użwentski, Pojurski, Twerski, Szawdowski, Berżański, Tendziagolski, Korszewski, Wieszwiański, Gondyngski, Birżyniański. Podług konstytucji Sejmu konwokacyjnego roku 1764 Ciwunowie mieli sędzić sprawy podkomorskie, w Xięstwie żmudzkiem jedynie, z appellacją do starosty lub Kasztelana żmudzkiego. W tejże konstytucji powiedziano: „Ciwunowie nie mogą być sędziami ziemskimi i grodzkimi tak na Żmudzi jako i całej prowincyi W. X. Litewskiego“. To postanowienie co do Ciwunów było nowe, w dawniejszych albowiem czasach byli oni sędziami. Widziałem jeden dokument którego arynga aktykacyi pod rokiem 1690 tak się zaczyna: „Na rokach ziemskich sudowych wodłuh statutu nazawtre po światom Michale świata rymaskaho przypałych i sużonych przed nami Janom Prystanowskim Tiwunom Retowskim Sudieju, Teodorem Stefanom Billewiczem Tiwunom Wielkich Dyrwian Podsudkom, i Jezofom Juriem Chrustowskim starostoju rosieńskim Pisarom, wriadnikami ziemskimi sudowymi Ziemi Żemojtskoj, postanowiwszysie oczewisto i t. d.“ Tyle tylko wiem o Ciwunach.

6¹⁵. Najdawniejsze dokumenta na Żmudzi aż do roku 1640 są pisane po rusku, charakterem sławiańskim. Później aż do roku 1697 dokumenta były pisane po polsku, aryngę zaś przy wprowadzaniu ich do akt pisano po rusku. Od roku 1697 aż do roku 1835 i dokumenta i aryngi pisano po polsku. Najdawniejsze księgi akt rosieńskich są z roku 1575.

7¹⁶. Chcąc mieć wiadomość o położeniu Rosień z opisu, trzeba sobie wyobrazić rzeczkę Rosieńkę płynącą od południa ku północy i zakręcającą się na zachód, przez to tworzy się pagórek mający od wschodu i północy rzeczkę Rosieńkę. Na tym pagórku znajduje się kościół, klasztor i ogród dominikański; oraz część miasta zwana juryzdyką dominikańską. Naprzeciw tego pagórka, z drugiej strony rzeczki Rosieńki, leży drugi pagórek, utworzony przez tę samą rzeczkę i wpadający do niej ruczajik. Ten pagórek idąc od ruczajika jest zwolna pochyły w stronę zachodnią, na nim zaś jest położona część miasta główna i większa od poprzedzającej. Obie te części są połą-

¹⁴ *Ż. Ciwunowie* Bal. pabrauktas.

¹⁵ *Prieš 6 Bal. pridėtas X.*

¹⁶ *Prieš 7 Bal. pridėtas X ir visos pastraipos paraštė pabraukta.*

czone groblą wstrzymującą wody Rosieńki dla utworzenia stawu, i mostem. W stronie zachodniej tych pagórkow, a tém samem i miasta, leży ogromna płaszczyna ciągnąca się ku Jurborkowi i granicy pruskiej. Część tej płaszczyny leżąca bliżej miasta, lasami niezarosła i nieuprawna, stanowi pastwiska rosieńskie, które mają nazwisko Stanow z powodu że niegdyś były tam obozy i pasły się konie sejmikującej szlachty. Dalej od miasta pomieniona płaszczyna jest zarosła lasami. Na tej samej płaszczynie, o 5 wiorst od Rosień w stronie południowo zachodniej jakby wyspa jaka wznoszą się Kołnuje, majątek Jaruda, tak nazwany od wyrazu *kaŋas* góra, gdzie najwydatniejszą jest góra jawoiszowska sypana, leżąca blisko wsi Jawojsze zwanej. Widok z Rosień na Kołnuje jest otwarty i wzajemnie. W innych stronach miasta leżą uprawne pagórki i równiny, oraz łąki.

Pomieniona rzeczka Rosieńka wypływa na Stany. W stronie północno-wschodniej miasta płynie druga rzeczka Wilkupis (wilcza rzeka) która wpada do Iszliny. Tu zaś w stronie północno-zachodniej płynie zbliżając się do Rosień, lecz w miejscu odległym na wiorstę od miasta, gdzie się znajduje staw, zwraca się w stronę południowo-zachodnią, wypływa na Stany, i coraz bardziej się oddala. Rosienie nie mają tyle płynącej wody ile potrzeba. W lecie Rosieńka zaledwo płynie, a w zimie wymarzywa. W stawie nad Rosieńką jest zawsze mętna i brudna woda z powodu że w nim żydzi i mieszczanie ciągle prawie myją swoje brudy. Wilkupis często przestaje płynąć i prawie wysycha. Iszlina jest za daleko od miasta. Jedynym zapasem zawsze czystej wody są źródła czyli krynice w stronie wschodniej miasta, tworzące pomieniony ruczaik, oraz nad rzeczką Rosieńką, i studnie w mieście się znajdujące.

Domy w Rosieniach co do okazałości są rozmaite. Przed trzydziestu laty, oprócz kościoła i klasztoru XX Dominikanow, oraz szkoły żydowskiej, wszystkie inne domy i budowle (np. klasztor i kościół XX Karmelitow; klasztor, kościół i szkoły Pijarow) były drewniane. Z tego powodu archiwum powiatowe od dawnych czasow lokuje się w klasztorze Dominikanow. Domy murowane, których teraz jest koło 20, powiększej części żydowskich (pięć tylko jest nieżydowskich), w późniejszym czasie powstały. Recz godna wspomnienia, w tym liście przynajmniej, że między mieszczanami rosieńskimi jest jeden który się nazywa Lizdejko¹⁷.

Aż¹⁸ do roku 1831 w Rosieniach były szkoły powiatowe utrzymywane przez Pijarow. W późniejszym czasie szkół nie było. Pijarowie i Karmelici w Rosieniach w roku 1832 zostali skassowani. Na miejscu kościoła pijarskiego znajduje się teraz cerkiew greko-rossyjska. Tego lata gdy szkoły krozkie

¹⁷ Paraštėje, ties žž. *nazywa Lizdejko*, Bal. pridėtas X.

¹⁸ Paraštėje, ties ž. *Až*, Bal. pridėtas X.

zostały przeniesione do Kowna, szkoły powiatowe kowieńskie przeniesiono do Rosień.

Targi¹⁹ w Rosieniach odbywają się we czwartek. Targi niedzielne weszły we zwyczaj.

Odległość²⁰ miasta Rosień od Jurborka jest mil 7, od²¹ Kiejdan mil 9, od Kowna mil 12, od Wilna jadąc przez Kowno, Rumszyszki i Żyżmory mil 26. Odległości te nie są brane w liniach prostych lecz podług kierunku dróg którymi się jedzie z Rosień do miejsc wspomnianych. Rosienie w liniach prostych odległe są od Szawel na mil 9, od Telsz na mil 12, od Polongi na mil 18 (liczy się 20).

822. Co do zborow kalwińskich na Żmudzi, następujące tylko powziąłem wiadomości. 1. W Rosieniach był fundowany zbór kalwiński w roku 1601 przez Missiewiczową, z domu Szemiotównę. Przy tym zborze utrzymywało się trzech księży. W czasie konfederacji barskiej jakiś Wojciech Billewicz z tłumem ludu napadł na zbór i zburzył. Dwa dzwony ze zboru oddane zostały Dominikanom rosieńskim. Odtąd ustało nabożeństwo kalwińskie w Rosieniach. Fundusz zaś do tego zboru należący w roku 1798 przez Aktora Wołka (prezesa kollegium kalwińskiego) i Konseniora Diakiewicza różnym obywatelom wyprzedany został. Dokument Missiewiczowej którym fundusz na zbór kalwiński jest legowany, znajduje się w aktach rosieńskich. Edel aptekarz rosieński wyjął kopię tego dokumentu i proponował Synodowi kalwińskiemu aby fundusz zboru nieprawnie wyprzedany starał się odzyskać. Lecz Synod na to się nie zgodził. Zbór kalwiński rosieński był na miejscu wyniosłem między miastem i rzeką Iszliną. Na tém miejscu teraz znajdują się mogiły luterskie. (Luteranie w Rosieniach mają kościół drewniany lecz księdzą czyli pastora miejscowego nie mają. Ten w pewnych czasach zkądinąd przyjeżdża.)

223. W Szydłowie ruiny zboru kalwińskiego dotychczas przetrwały. 3. Jest tradycja że był zbór²⁴ w Giałowie. Jest to dwór położony nad Dubisą, w odległości trzech wiorst niżej Ejragoły. Teraz tam jest tylko kaplica drewniana. 4. W Kielmach²⁵, Kiejdanach i Szwabiszkach nad Muszą w bliskości Johaniszkiel czyli Janiszkiel, znajdują się zbory kalwińskie murowane, których hystoryja jest mnie niewiadomą. Rzecz albowiem o zborach kalwińskich na Żmudzi jest dla mnie zupełnie nowa, i niedawno tylko dowiedziałem się o wyjściu dzieła pod tytułem: *Dzieje kościołow wyznania helweckiego w*

¹⁹ Paraštėje, ties ž. *Targi*, Bal. pridėtas X.

²⁰ Paraštėje, ties ž. *Odległość*, Bal. pridėtas X.

²¹ Prieš od Bal. pridėtas X, o ž. *od Kiejdan mil 9* — pabraukti.

²² Prieš 8 Bal. pridėtas X ir pabrauktos paraštėje kelios eilutės.

²³ Prieš 2 paraštėje Bal. pridėtas įstrižas brūkšny, o ž. 2. *W Szydłowie* — pabraukti.

²⁴ Ties ž. *zbór* paraštėje Bal. pridėtas X, o ž. *w Giałowie... niżej Ejragoły* — pabraukti.

²⁵ ž. *W Kielmach... nad Muszą* Bal. pabraukti, prieš ž. *Kiejdanach* pridėtas X, pabrauktos kelios eilutės paraštėje.

Litwie, przez Łukaszewicza w Poznaniu. 5. Krasnogaliszki²⁶ majątek duchowny kalwiński, odległy od Szawel na wiorst 20, od Kurtowian na wiorst 4. Czy tam był zbór kalwiński nie mam o tém wiadomości. 6. Co do zborów w Gawrach, Greżach, Gruzdziach, Korcianach, Kurtowianach, Szawkiach, Monkiszkach, Plungianach i Poszuszwiu, podobnie nie mam żadnej wiadomości. Położenia tych miejsc nie opisuję, gdyż na Żmudzi są dosyć znajome i wspomniane. O Gawreciszkach słyszeć mnie się nie zdarzyło. Glinkiszki uważam za Hrynkiszki czyli Grynkiszkis²⁷. Gdy w tém miasteczku był zbór, o tém nie słyszałem.

9. O drukarni w Żejmach tyle tylko wiem ile napisał Lelewel w swoim dziele: *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, na stronie 200 w tomie pierwszym. Żejmy leżą nie na Żmudzi lecz w Litwie, w połowie odległości między ujściem rzeki Świętej i Kiejdanami. Lelewel widać nazwał Żmudzią cały kraj posiadany niegdyś przez Kejstutą.

10²⁸. Odcisków pieczęci dawnych miejskich nie dostałem. Pieczęć rosińską (to jest herb) można byłoby odrysować podług wyżej umieszczonego opisu.

11. Gdzie są archiwa prywatne najbogatsze i najdawniejsze na Żmudzi, o tém decydować nie jestem w stanie. Tyle tylko powiedzieć mogę że o wielkich i dawnych²⁹ prywatnych archiwach na Żmudzi nic nie słyszałem.

12³⁰. Przywilejów i nadań Witoldowskich w aktach rosińskich, podług twierdzenia archiwisty, jest kilkanaście. Dawniejszych żadnych nie ma.

13. O przywilejach i dokumentach krzyżackich na Żmudzi żadnej nie ma wiadomości.

Tu kończą się moje odpowiedzi na zapytania w liście W Pana Dobr. zawarte. W Pan Dobr: raczy kilku słowami zawiadomić mię o dojściu tego listu w całości z dziewięciu cwiartek złożonego, oraz czy kopija przywileju w roku 1592 Rosieniom danego, a razem i ustawy dla miast litewskich i żmudzkich, będzie W Panu Dobrodz: potrzebną?

Zostaję z najwyższym szacunkiem
i poważaniem W Pana Dobrodz:

najniższym sługą
Szymon Staniewicz.

Roku 1844.

Męa Listopada.

20 dnia v. s.

Sztemple w powiecie rosińskim.

²⁶ ž. Krasnogaliszki Bal. pabrauktas.

²⁷ ž. Grynkiszkis Bal. pabrauktas.

²⁸ Visa 10-to punkto pastraipėlė Bal. pabraukta paraštėje.

²⁹ St. buvo parašyta *bogatyh*, paskui šis žodis išbrauktas ir viršuje jo parašyta *dawnyh*.

³⁰ Prieš 12 paraštėje Bal. pridėtas X.

Rinkdamas žinias, reikalingas MPG veikalui, rašiau laiškus daugeliui savo pažįstamų, jų tarpe ir vienam žemaičiui, dirbančiam prie Lietuvos metrikos Peterburge. Iš Telšių ir Šiaulių susilaukiau tik pažadų, kurie lig šiol nebuvo išpildyti. Iš Šeduvos gavau pakankamai žinių, o iš Peterburgo kai kurių privilegijų datas, kurias šiame laiške toliau ir pateiksiu. Neturėdamas daugiau iš kur gauti žinių ir negalėdamas ilgiau delsti, kadangi MPG veikalo spausdinimas artėja į pabaigą, atsakau į Jo laišką, taip seniai man iš Varšuvos rašytą. Atsakau į klausimus iš eilės.

1. Zigmanto III privilegija Raseiniams, duota 1592 m. gegužės mėn. 15 d. Krokuvoje, yra Raseiniuose, žemės teismo knygoje, įtraukta 1592 m. birželio mėn. 24 d. (lapas 231). Tos privilegijos turinys toks: Lukas Ždanas, Raseinių seniūnijos laikytojas, vertė Raseinių miestiečius statyti teismo namus. Tada šie kreipėsi į karalių su skundu ant Ždano ir gavo minėtą privilegiją, kurioje pasakyta, kad Raseinių miestiečiai neprivalo statyti teismo namų; jie įpareigoti atlikti tik tas prievoles, kurios yra nustatytos karališkiesiems miestams Lietuvoje ir Žemaičiuose 1560 m. revizijos nuostatuose. Privilegija rašyta rusų kalba, o prie jos pridėtieji nuostatai — lenkų kalba. Jų pradžia tokia: „Išrašas iš Jo Malonybės Karaliaus nuostatų apie miestus ir jų prievoles. Privilegijuotieji miestai toliau naudosis savo privilegijomis, o tie, kurie neatleisti nuo mokesčių, turi mokėti už geros žemės valaką 50 grašių čyžė, už vidutiniškos — 40 grašių, o už prastos — 30 grašių“. Toliau kalbama apie mokesčius už klonų sklypus priemiesčiuose, už gatves ir turgavietes, skaičiuojant nuo prento¹, taip pat apie mokesčių miesto vaitams. Gėralų (pardavinėjimo) mokestis (kapčyzna) visoje Didžiojoje Lietuvos kunigaikštystėje turi būti imamas už degtinę, alų, midų, apskritai imant, už karčiamas; o kas karčiamos neturėtų, moka už vartus. Toliau nurodytas mokestis už parduoti atvežamus linus, taukus, odas ar atvedamus gyvulius, veršius, ožkas. Papiautų gyvulių mėsa leidžiama atvežti parduoti. Kas atvežtų pastipusių, su skauduliais ar pasiutusių gyvulių mėsa, tas turi būti baudžiamas mirtini. Draudžiama laikyti slapas karčiamas, nes jos yra daugeliui ištvirtimo ir nuskurdimo priežastis. Draudžiama įvesti naujus turgus per tris mylias aplinkui nuo karališkųjų miestų, turinčių turgus. Kur turgai senesniais laikais įvesti, jie turi likti po senovei. Pagaliau yra nurodytas mokestis už kalinimą bokšte, už išvykimą diečkui [antstoliui] pagal atstumą (mylias), kuriuo atveju mokamas kiauinės mokestis. Moka taip pat mergina arba našlė, ištekėdama į svetimą valsčių, mokestį, vadinamą kriena (pokładne). (Daugelį kitų paragrafų praleidžiu, nes jų nebeprisimenu.) Pabaigoje pažymėta: „Raseiniuose 1560 metais“, bet nenurodyta, kas tuos nuostatus rašė. Tos privilegijos su

¹ Prentas — senovinis ilgio (=maždaug 4,5 metro) ir ploto (apie 18,6 m²) matas. 300 prentų sudarė margą, o 30 margų — valaką.

nuostatais ištisai nenurašiau, nes toks nuorašas buvo duotas civiliniam Vilniaus gubernatoriui Semionovui. Iš to sprendžiu, kad yra išspausdinta privilegijų rinkinyje, išėjusiam Vilniuje (Marcinovskio spaustuvėje). Aš šio leidinio neturiu ir nemačiau. Jeigu MPG praneš, kad ten minėtasis nuorašas nėra įdėtas, tuomet padarysiu kitą ir MPG nusiūsiu.

2. Atnaujintose Josvainių ir Vainuto privilegijose nėra jokios užuominos apie pirmųjų privilegijų datą ir karalių, kuris jas davė.

3. Seduvai privilegiją, suteikiančią Magdeburgo teises, davė 1654 m. birželio mėn. 25 d. Varšuvoje karalius Jonas Kazimieras. Karalius Mykolas, 1672 m. patvirtinęs ištisai visą šią privilegiją, suteikė miestui herbą ir leido statyti rotušę. Karalius Jonas III, 1679 m. privilegija visa tai patvirtinęs, įsakė Seduvos seniūnams užlaikyti miestui suteiktas teises, priešingu atveju jiems grėsė 10000 lietuviškų kapų grašių bauda. Pagaliau karalius Augustas II, 1699 m. gegužės mėn. 5 d. Varšuvoje duota privilegija patvirtinęs savo pirmtakų privilegijas Seduvos miestui, visai atskyrė miestą nuo seniūnijos, rekomenduodamas mokesčius mokėti ne dvarui, bet tiesiog išdo mokesčių rinkėjams. Tokias teises Seduvos miestas turėjo iki to laiko, kai 1775 m. (seimo konstitucija) Seduvos seniūnija buvo atiduota kunigaikščiui Poniatovskiui ir 1776 m. Varšuvos seimo konstitucija buvo panaikintos Magdeburgo teisės mažesniuose miesteliuose. Tomis naujomis aplinkybėmis Seduvos miestiečiai 1779 m. sudarė su kunigaikščiu Poniatovskiu konvenciją, vadinamą privilegija, kurią patvirtino Stanislovas Augustas 1792 m. kovo mėn. 19 d. Varšuvoje. Pagal tą konvenciją Seduvos miestiečiai turėjo mokėti kunigaikščiui Poniatovskiui nustatytą čyžę, o apeliacijos dėl magistrato nuosprendžių buvo siunčiamos į dvarą. Kunigaikštis Poniatovskis, parduodamas 1798 m. Seduvos seniūniją su kitais savo dvarais bajorui Ropui, sudarytame (parduodamų dvarų) inventoriuje atskyrė miesto žemę su sklypais nuo Seduvos dvarui priklausančios žemės. Taip pat pažymėjo tame inventoriuje, kokią čyžę Seduvos miestiečiai pagal konvenciją turi mokėti savininkui. Nusipirkęs Seduvos seniūniją, Ropas, naudodamasis esamais santykiais tarp dvaro ir miestiečių, visiškai perėmė savo valdžion Seduvos miestą. Tada miestas po tiekos savo teisių pasikeitimų kreipėsi į valdantįjį senatą, kuris 1812 m. spalio mėn. 3 d. įsakė 1) konvenciją, kunigaikščio Poniatovskio sudarytą su Seduvos miestiečiais, ištisai patvirtino, 2) patvirtino Seduvai rotušę ir įsakė dėl magistrato nuosprendžių apeliuoti ne į savininko dvarą, kaip seniau buvo, bet į aukščiausią teismą, 3) įpareigojo Seduvos miestiečius kasmet mokėti Ropui čyžę — 3579 auksinus ir 4 grašius, 4) atleido Seduvos miestą ir jo gyventojus nuo bet kurių prievolių savininkui Ropui, kaip antai: baudžiavos, sargybų ir pasiuntinių pareigų. Tuo būdu Seduvos miestas atgavo savo prarastąsias Magdeburgo teises. Rotušė buvo atidaryta 1813 m. lapkričio mėnesį. Seduvos miesto herbas, kaip informavo iš Peterburgo, yra baltas erelis su karūna mėlyname fone, o ant erelio krūtinės trys lelijos raudoname fone.

Kai kurių privilegijų datos, gautos iš Peterburgo:

Veliuona. Žygimanto I 1507 m. liepos mėn. 16 d. Vilniuje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises. Joje minima didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro prieš 1500 m. duotoji privilegija, taip pat suteikianti Magdeburgo teises. Steponas 1580 m. gegužės mėn. 28 d. Vilniuje patvirtino Magdeburgo teises. Stanislovas Augustas 1792 m. vasario 14 d. Varšuvoje irgi patvirtino Magdeburgo teises. Veliuonos herbas — karpis vilko dantimis mėlyname fone.

Ariogala. Vladislovo IV 1640 m. gegužės mėn. 26 d. Varšuvoje duota privilegija, leidžianti turgus ir jomarkus. Stanislovo Augusto 1781 m. sausio mėn. 11 d. Varšuvoje suteikta privilegija, leidžianti turgus ir jomarkus. To paties karaliaus 1792 m. balandžio mėn. 12 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises. Herbas — du sukryžiuoti kardai raudoname fone.

Jurbarkas. Žigmanto III 1611 m. lapkričio mėn. 4 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises. Augustas III 1736 m. liepos mėn. 30 d. Varšuvoje patvirtina Magdeburgo teises. Herbas — trys baltos lelijos raudoname fone.

Skuodas. Vladislovo IV 1645 m. vasario mėn. 18 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises.

Telšiai. Augusto II 1721 m. gegužės mėn. 26 d. Varšuvoje duota privilegija, leidžianti turgus ir jomarkus. Stanislovo Augusto 1791 m. gruodžio mėn. 6 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises.

Kėdainiai. Vladislovo IV 1647 m. balandžio mėn. 28 d. Vilniuje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises. Augustas II 1701 m. kovo mėn. 7 d. Biržuose patvirtina Magdeburgo teises. Augustas III 1762 m. lapkričio mėn. 19 d. Varšuvoje patvirtina Magdeburgo teises.

Biržai. Vladislovo IV 1644 m. kovo mėn. 27 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises. Augustas II, būdamas tame mieste 1701 m., patvirtina Magdeburgo teises.

Baisogala. Stanislovo Augusto 1780 m. birželio mėn. 1 d. Varšuvoje duota privilegija, leidžianti turgus ir jomarkus. To paties karaliaus 1791 m. lapkričio mėn. 10 d. Varšuvoje duota privilegija, suteikianti Magdeburgo teises.

Plateliai, Plungė, Rietavas, Naumiestis, Vilkija ir t. t. gavo privilegijas, suteikiančias Magdeburgo teises, 1792 m. iš Stanislovo Augusto. Bet tomis privilegijomis, matyt, nebuvo pasinaudota, kaip ir keletu pirma minėtų to paties karaliaus privilegijų, nes dabar Žemaičiuose turi Magdeburgo teises tik 5 miestai, būtent: Raseiniai, Šiauliai, Telšiai, Šeduva ir Joniškis.

Apie privilegijas Šiauliams ir Kretingai lig šiol nieko nesužinojau. Apie Raseinius, Varnius ir Joniškį — tos pačios žinios, kurias iš Raseinių teismo

knygų MPG pasiunčiau. Raseinių herbas — šuoliais bėgantis lūšis žiojėjančiais nasrais baltame fone. (Raseiniuose mačiau du senesnių miesto antspaudų atspaudus. Viena lūšis buvo pavaizduotas sėdįs kaip katinas, kitame natūraliai, t. y. stovįs ant keturių kojų, kiek pakelta galva ir kiek atsuktas en face snukiu. Iš to matyti, kad Raseinių rotušė savo nuožiūra keitė lūšio padėtį. Tad žinia, gauta iš Peterburgo, apie lūšio padėtį yra tikriausia. Mano matytuose minėtuose atspauduose lūšio kryptis yra iš kairės į dešinę).

4. Jurbarkas yra prie Nemuno. Per miestą teka upė Imsrė. Už miesto vakarų pusėje teka didesnė upė Mituva. Abi jos įteka į Nemuną². Nemuno slėnio kraštai Jurbarko apylinkėse iš Žemaičių pusės yra nežymūs, labai žemi, ir Jurbarko nėra tokių kalnų, kokius matome Veliuonoje, Seredžiuje, Vilkijoje, prie Kauno ir t. t.

Jurbarko gyventojai susideda iš 1) žydų, kurių abiejų lyčių priskaičiuojama 2800, 2) amatininkų vokiečių, 3) muitinės valdininkų ir raštininkų, kurių yra apie 40, nes, be Jurbarko muitinės kanceliarijos, čia yra ir muitinių bei pasienio sargybos inspektoriatų (Alftono) kanceliarija. Inspektorius savo žinioje turi šias muitines: Palangos, Gargždų, Naumiesčio, Tauragės, Jurbarko, Kauno, Merkinės ir, rodos, Gardino, 4) Jurbarko gyventojų tarpe seniau buvo ir žemaičių valstiečių, kuriuos (nežinau kuriais metais) dvarininkas grafas Zubovas iškeldino į kaimus.

Jurbarko yra šie mūriniai namai ir pastatai: 1) dvaras, kurį sudaro rūmai, fligelis ir svirnas, arba sandėlis, 2) muitinė, 3) tiltas per Imsrę, 4) žydų mokykla [sinagoga?] ir apie dešimt namų, irgi žydams priklausančių. Visi šie namai ir pastatai nauji. Seniau Jurbarko jokių mūrinių namų nebuvo. Romos katalikų bažnyčia viena, ir ta pati medinė. Liuteronai turi savo bažnyčią Zvyriuose, arti Jurbarko, prie Nemuno, einant aukštyn.

Vienintelis senovės paminklas Jurbarko yra kalnas *Bišpilis* už 200 sieksnių nuo miesto į šiaurę prie Imsrės. Vasarą šis kalnas yra vokiečių pasivaikščiojimo ir pramogų vieta, kurią jie vadina *Schlossberg* [pilies kalnas]. Be paties vardo, nėra jokios kitos tradicijos, kad ant to kalno kada nors būtų buvusi pilis, ir jokie ženklai jo viršūnėje to nerodo. Žemaičiuose yra daugybė tokių kalnų, apie kuriuos, išskyrus nebent mažą skaičių, jokių būdu negalima manyti, kad kadaise jie buvo pilių vieta. Pavyzdžiui, Seredžiuje, prie Nemuno, yra toks kalnas, žemaitiškai vadinamas *Piliokalnīs* (+), kurį Dionizas Paškevičius³, Raseinių apskrities raštininkas, miręs

² Iš tikrųjų Imsrė yra Mituvos intakas, bet ne Nemuno.

(+) Žodis *piliokalnīs* yra bendras visų daugiau ar mažiau piltų kalnų vardas. Susideda iš žodžių *kalnas* ir *pilu* (iš čia *pylimas*) arba iš žodžių *kalnas* ir *pilė*, kuris yra Sirvydo žodyne prie žodžių *Twierdza*, *Zamek*. Tuo atveju žodis *piliokalnīs* yra lenkiškų žodžių *zamkowa góra* pažodinis vertimas.

³ D. Poška.

1830 metais, ir Teodoras Narbutas pavadino Palemono kalnu⁴. Tokie yra kalnai — *Skomantų* prie Veiviržo, arti Skomantų kaimo, grafų Plioterių valdose, *Birutė* Palangoje (+) ir t. t.

Ant galo primenu, kad grafas Zubovas Jurbarką ir Tauragę jau treči metai kai pardavė valdžiai.

5. Tijūnai Žemaičiuose drauge su kitais valdininkais ir dignitoriais (seniūnu ir kaštelionu) seimelių metu Raseiniuose vadovaudavo seimelių darbui. Buvo tai pareigybė iki gyvos galvos, gaunama karaliaus privilegija. Raseinių teismo knygos yra nemažas tokių privilegijų kiekis. Vyresniškumas tijūnų tarpe buvo nustatytas, remiantis papročiais ir įstatymais. Pagal vyresniškumą jų eilė buvo tokia: Ariogalos, Didžiųjų Dirvėnų, Mažųjų Dirvėnų, Rietavo, Užvenčio, Pajūrio, Tverų, Šauduvos, Beržėnų, Tendžiogalos, Karšuvos, Viešvėnų, Gondingos, Biržinėnų. Pagal 1764 m. konvokacinio seimo konstituciją⁵ tijūnai turėjo spręsti pakamario teismui⁶ priklausančias bylas (vien Žemaičių kunigaikštystėje) su apeliacijos teise į Žemaičių seniūną arba kaštelioną. Toje konstitucijoje pasakyta: „Tijūnai negali būti žemės ir pilies teismų teisėjais tiek Žemaičiuose, tiek visoje Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės provincijoje.“ Toks nuostatas tijūnų atžvilgiu buvo naujas, nes senesniais laikais jie būdavo teisėjais. Mačiau vieną dokumentą, kurio aktikacijos formulė 1690 m. taip prasideda: „Žemės teismo sesijoje pagal statutą ant rytojaus po švento Mykolo, Romos laiku, prasidėjusioje, prieš mus — Joną Pristanovskį, Rietavo tijūną, teisėją, Teodorą Steponą Bilevičių, Didžiųjų Dirvėnų tijūną, pateisėję, ir Ezopą Jurgį Chrustovskį Raseinių seniūną, raštininką Žemaičių žemės teismo valdininkus, stojęs akivaizdoje ir t. t.“ Tik tiek nežinau apie tijūnus.

⁴ D. Poška rašė, kad Seredžiaus piliakalnį, turintį senų karinių įtvirtinimų pėdsakų, tiek aplinkinė šviesuomenė, tiek prastuomenė „nuo seniausių amžių tevadina ne kitaip, kaip tik Palemono kalnu, — tai yra jo kitados buvusi gyventuvė ir kapas. Tėvai vaikams, seneliai vaikėčiams su pagarba rodo vietą, kame guli to didžio vyro palaikai“ (D. Poška, Raštai, Vilnius, 1959, p. 322—323). T. Narbutas tvirtino, kad tas piliakalnis „lig šiol vadinamas *Palemonii Kalnas*“. Kaimiečiai žina net pasakojimų, kuriuose tas žmogus išaukštinamas kaip didvyris — *Žimas Didziawiris* (T. Narbut, Dzieję starożytnę narodu litewskiego, t. I, Wilno, 1835, p. 164—165). M. Balinskis čia pasekė St., pabrėždamas: „Mes tik tai tikrai žinome, kad liaudis to kalno prie miestelio [t. y. Seredžiaus] nevadina Palemono kalnu“, (M. Baliński i T. Lipiński, Starożytna Polska, t. III, Wielkie Księstwo Litewskie, Warszawa, 1846, p. 554).

(+) Kadangi užsiminiau apie Palangą, turiu priminti, kad kunigo Čerskio veikalėlyje (27 psl.) aprašytas kalnas *Holendersz-mys* (arba kaip žemėlapyje *Olender-szmyc*) rusiškai vadinasi *Голандская мыска*; taigi aišku, kad Čerskio pateiktas vardas sudarytas iš voikiškų žodžių *holländische Mütze* [olandų kepurė].

⁵ Konvokacinis seimas — sušauktas netrukus po karaliaus mirties. Seimo konstitucija — seimo nutarimai, turintieji įstatyminę galią.

⁶ Pakamario teismui priklausė bylos dėl žemės ežių.

6. Seniausieji dokumentai Žemaičiuose iki pat 1640 m. rašyti rusiškai, slaviškomis raidėmis⁷. Vėliau iki 1697 m. dokumentai būdavo rašomi lenkiškai, bet įvedamąją tradicinę pradžios formulę rašydavo rusiškai. Nuo 1697 m. iki pat 1835 m. ir pačius dokumentus, ir jų pradžios formules rašydavo lenkiškai. Seniausios Raseinių teismo knygos yra 1575 m.

7. Norint susivokti Raseinių padėtyje iš aprašymo, reikia įsivaizduoti upelį Raseiką, tekančią iš pietų į šiaurę ir pasisukančią į vakarus. Taip susidaro kalva, kurią juosia iš rytų ir šiaurės Raseikos upelis. Ant tos kalvos yra dominikonų bažnyčia, vienuolynas ir sodas, taip pat miesto dalis, vadinama dominikonų jurzdika. Kitoje Raseikos pusėje, priešais minėtąją kalvą, yra antroji kalva, kurią sudaro ta pati Raseika ir įtekąs jon upeliukas. Ta kalva, einant nuo upeliuko, palengva leidžiasi vakarų link. Ant jos stovi pagrindinė miesto dalis, didesnė už minėtąją. Abi tas dalis jungia užtvanka, sulaukanti Raseikos vandenį ir sudaranti tvenkinį, ir tiltas. Į vakarus nuo tų kalvų, o tuo pačiu ir miesto yra didžiulė lyguma, kuri tęsiasi Jurbarko ir Prūsų sienos link. Tos lygumos dalis, esanti arčiau miesto, neapaugusi miškais ir nederbama, sudaro Raseinių ganyklas, vadinamas Stonais, nes ten kadaise būdavo šlėktos, susirinkusios į seimelį, stovyklos ir ganydavosi arkliai. Toliau nuo miesto minėtoji lyguma apaugusi miškais. Apie 5 varstus nuo Raseinių pietvakarių pusėje toje pačioje lygumoje iškyla kaip kokia sala Kalnųjai, Jarudo dvaras, pavadintas nuo žodžio *kalnas*, kur ryškiau išsiskiria Jovaišių kalnas, piltinis, arti Jovaišių kaimo. Reginys iš Raseinių į Kalnų pusę ir iš ten į Raseinius yra atviras. Kitose miesto pusėse yra ariamos kalvos ir lygumos, taip pat pievos.

Minėtoji Raseika teka per Stonus. Į šiaurės rytus nuo miesto yra kitas upelis Vilkupis (vilko upė), kuris įteka į Šlyną. Šiaurės vakarų pusėje jis teka artėdamas prie Raseinių, bet maždaug už varsto nuo miesto, kur yra kūdra, pasuka pietvakarių kryptimi, pasiekia Stonus ir vis labiau tolsta. Raseiniai neturi tiek tekančio vandens, kiek reikalinga. Vasarą Raseika vos vos teka, o žiemą iššąla. Raseikos tvenkinyje visuomet drumzlinas ir nešvarus vanduo, nes jame žydai ir miestiečiai nuolat plauna savo purvus. Vilkupis dažnai nustoja tekėti ir beveik išdžiūsta. Šlyna per toli nuo miesto. Vienintelis visuomet švaraus vandens rezervas yra šaltiniai miesto rytų pusėje (iš jų susidaro minėtasis upeliukas), taip pat prie Raseikos ir šuliniai mieste.

Namų Raseiniuose yra įvairių. Prieš trisdešimt metų, be kunigų dominikonų bažnyčios bei vienuolyno ir žydų mokyklos [sinagogos?] visi kiti namai ir pastatai (pavyzdžiui, kunigų karmelitų vienuolynas ir bažnyčia, pijorų vienuolynas, bažnyčia ir mokykla) buvo mediniai. Dėl to pavieto archyvas nuo senų laikų laikomas dominikonų vienuolyne. Mūriniai namai, kurių dabar yra apie 20, daugiausia žydų (tik penketas ne žydų), pastatyti

⁷ Slaviškomis raidėmis — t. y. kirilica.

vėlesniais laikais. Verta paminėti, bent šiame laiške, kad vieno Raseinių miestiečio pavardė yra Lizdeika.

Iki 1831 m. Raseiniuose buvo apskritinė mokykla, laikoma pijorų. Vėliau mokyklos nebebuvo. Pijorai ir karmelitai Raseiniuose 1832 m. buvo panaikinti. Pijorų bažnyčios vietoje dabar yra graikiška-rusiška cerkvė. Tais pačiais metais, kai Kražių mokykla buvo iškelta Kaunan, apskritinė Kauno mokykla buvo atkelta į Raseinius.

Turgus Raseiniuose būna ketvirtadienį. Papročiu virto ir sekmadienio turgus.

Nuo Raseinių iki Jurbarko yra 7 mylios, iki Kėdainių — 9 mylios, iki Kauno — 12 mylių, o iki Vilniaus, važiuojant per Kauną, Rumšiškės ir Ziežmarius, — 26 mylios. Tie atstumai nurodyti ne tiesia linija, bet keliais, kuriais vykstama iš Raseinių į minėtąsias vietas. Tiesia linija nuo Raseinių iki Šiaulių yra 9 mylios, iki Telšių — 12 mylių, iki Palangos — 18 mylių (skaiciuojama 20 mylių).

8. Apie kalvinų bažnyčias Žemaičiuose gavau tik tokių žinių. 1) Raseiniuose kalvinų bažnyčia įsteigė Misevičienė-Šemetaitė⁸ 1601 m. Prie jos būdavo trys kunigai. Baro konfederacijos metu kažkoks Vaitiekus Bilevičius su žmonių minia užpuolė bažnyčią ir sugriovė. Du jos varpai buvo atiduoti Raseinių dominikonams. Nuo to laiko nebebuvo kalvinų pamaldų Raseiniuose. Tai bažnyčiai priklausančią fundaciją aktorius Volkas (kalvinų kolegijos pirmininkas) ir konsenjoras Diakevičius 1798 m. įvairiems asmenims išpardavė. Misevičienės dokumentas, kuriuo užrašė fundaciją kalvinų bažnyčiai, yra Raseinių teismo knygoje. Edelis, Raseinių vaistininkas, parūpino šio dokumento nuorašą ir pasiūlė kalvinų sinodui, kad stengtųsi atgauti bažnyčios fundaciją, neteisėtai išparduotą. Bet sinodas nesutiko. Raseinių kalvinų bažnyčia stovėjo pakilioje vietoje tarp miesto ir Šlynos upės. Dabar ten yra liuteronų kapinės (liuteronai Raseiniuose turi medinę bažnyčią, bet neturi vietinio kunigo, arba pastoriaus; jis iš kitur tam tikru laiku atvažiuoja).

2) Šiluvoje lig šiol išliko kalvinų bažnyčios griuvėsiai. 3) Yra tradicija, kad buvo kalvinų bažnyčia Gėluvoje. Tai dvaras prie Dubysos, trys varstai žemiau Ariogalos. Dabar ten tėra medinė koplyčia. 4) Kelmėje, Kėdainiuose ir Švobiškyje prie Mūšos, arti Joniškėlio, yra mūrinės kalvinų bažnyčios, kurių istorija man nežinoma. Kalvinų bažnyčių Žemaičiuose dalykai man

⁸ Taip fundatorę vadina, remdamasis St. laiškais, ir Balinskis (M. Baliński i T. Lipiński, Starożytna Polska, t. III, p. 511). Bet I. Bušinskis, atrodo matęs ir patį fundacijos dokumentą (nes tiksliai nurodo, kur jį galima rasti), tvirtina, kad tai klaida. Jo žodžiais, kalvinų bažnyčią Raseiniuose įsteigė Darata Mitkevičiūtė-Semetienė, Pajūrio tijūno Stanislovo Semetos našlė (J.B.[u s z y ŋ s k i j], Opisanie historyczno-statystyczne powiatu Rossieńskiego, Wilno, 1874, p. 68). I. Bušinskio informacijos teisingumą patvirtina ir tos fundacijos dokumento nuorašas, saugomas LTSR Mokslo akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 37—10413).

visai nauji, ir tik neseniai sužinojau, kad išėjo Poznanėj Lukaševičiaus veikalas, antrašte *Sveicarų tikėjimo bažnyčių Lietuvoje istorija*. 5) Krasnagališkė — kalvinų bažnytinis dvaras, apie 20 varstų nuo Šiaulių, apie 4 varstus nuo Kurtuvėnų. Nežinau, ar ten buvo kalvinų bažnyčia. 6) Apie kalvinų bažnyčias Gaurėje, Griežiuose(?), Gruzdziuose, Kartenoje, Kurtuvėnuose, Šaukėnuose, Monkiškėje(?), Plungėje ir Pašušvyje taip pat neturiu jokių žinių. Tų vietų padėties neaprašinėju, nes jos Žemaičiuose yra gana žinomos ir minimos. Apie Gauretiškius nepasitaikė girdėti. *Glinkiszki* — manau, kad tai Grinkiškis. Ar tame miestelyje buvo kalvinų bažnyčia, negirdėjau.

9. Apie spaustuvę Žeimiuose tiek nežinau, kiek parašė Lelevelis savo veikale *Dvi bibliografinės knygos* (pirmas tomas, p. 200). Žeimiai yra ne Žemaičiuose, bet Lietuvoje, pusiaukelyje tarp Šventosios žiočių ir Kėdainių. Matyt, Lelevelis pavadino Žemaičiais visą kraštą, kadaise Kęstučio valdytą.

10. Senųjų miesto antspaudų atspaudų negavau. Raseinių antspaudą (t. y. herbą) būtų galima nupiešti pagal mano pateiktąjį aprašymą.

11. Kur yra turtingiausi ir seniausi privatus archyvai Žemaičiuose, negaliu spręsti. Tik tiek galiu pasakyti, kad apie didelius ir senus privačius archyvus Žemaičiuose nieko negirdėjau.

12. Vytauto privilegijų ir dovanojimo raštų Raseinių teismo knygose, kaip tvirtina archyvaras, yra keliolika. Jokių senesnių nėra.

13. Apie kryžiuočių privilegijas ir dokumentus Žemaičiuose nieko negirdėti.

Tuo baigiu savo atsakymą į klausimus MPG laiške. Prašyčiau MPG keliais žodžiais man pranešti, ar gavote šį laišką, susidedantį iš devynių lapų, taip pat ar reikalingas nuorašas privilegijos, duotos 1592 m. Raseiniams drauge su nuostatais Lietuvos ir Žemaičių miestams.

Reikšdamas didžiausią pagarbą ir godonę Maloningajam Ponui Gerardui

žemiausias tarnas
Simonas Stanevičius

1844 m. lapkričio mėn. 20 d. (sen. stil.)
Stempliai Raseinių apskrityje.

VI

Wielmożny Mości
Dobrodzieju.

List mój pod datą 20 Listopada v. s. do WPana Dobr: pisany, oddałem na pocztę pod pieczęcią strachową, spodziewam się zatem że go WPan Dobr. otrzymał. Teraz posyłam WPanu Dobr. kopiję przywileju Telszom danego, i wizerunek pieczęci telszewskiej, które po wysłaniu pomienionego listu

otrzymałem. Załączam do tego część listu z Telsz pisanego, jako zawierającą w sobie wiadomość o aktach telszewskich i kwerendzie przywilejow. Przypominam że pisząc o położeniu Rosień, na samym początku nie jasno się wyraziłem, teraz więc powtarzam że Rosienie są położone na dwóch wzgórkach przeciwko sobie leżących i oddzielonych rzeczką Rosieńką, z których jeden leży w stronie północnej, drugi w stronie południowej. Pierwszy jest utworzony przez rzeczkę Rosieńkę i wpadający do niej ruczaj; drugi leży w zakręcie rzeczki Rosieńki. O położeniu Rosień pisałem tylko dla zadosyć uczynienia żądaniu W Pana Dobr. lecz sądzę że tak drobiazgowych szczegółów w drukującym się dziele umieszczać nie potrzeba. Namieniam jeszcze że Rosienie od *chaussée* które od Tawrog idzie do Szawel i dalej są odległe w miejscu najbliższem na mil cztery. Dawniej w jeografiach pisano że Rosienie leżą nad Dubisą; jest to błąd gdyż Rosienie są oddalone od tej rzeki na całą milę, czyli na wiorst 7 lub 8. Taki błąd znajduje się w jeografii Szacfajera drukowanej w Wilnie roku 1824 w której powiedziano że Rosienie leżą nad Dubicą. Autor zapewne tak nazwał rzekę Dubisę, gdyż Dubicy na Zmudzi nie ma.

Jeśli otrzymam jaką wiadomość o przywilejach danych Szawłom, tę także do W Pana Dobr. przeszłę.

Jestem z najwyższym szacunkiem i poważaniem
W Pana Dobr.

najniższym sługą
Szymon Staniewicz

1844 roku
m. Grudnia 14 d. v. s.
Sztemple w powiecie rosieńskim.

Maloningasis Pone Geradari.

Savo laišką, rašytą lapkričio mėn. 20 d. (sen. stil.) MPG išsiunčiau paštą apdraustą. Tikiuosi, kad MPG jį būsite gavęs. Dabar siunčiu MPG privilegijos Telšiams nuorašą ir Telšių antspaudo piešinį, kuriuos gavau, jau išsiuntęs laišką. Priedu ir iš Telšių gauto laiško dalį, nes joje yra žinių apie Telšių teismo knygas ir privilegijų rodyklę.

Primenu, kad, rašydamas apie Raseinių padėtį, pačioje pradžioje neaiškiai pasakiau, todėl dabar pakartuju. Raseiniai yra išsidėstę ant dviejų kalvų, esančių prieš kits kitą, skiriamų Raseikos. Viena jų yra šiaurinėje, o kita pietinėje pusėje. Pirmąją sudaro Raseika ir jon įtekantis upeliukas. Antroji yra Raseikos vingyje. Apie Raseinių padėtį rašiau, tik norėdamas patenkinti MPG pageidavimą, bet manau, kad tokių smulkių detalių į spaus-

dinamą veikalą nėra ko dėti. Paminėsiu dar, kad nuo Raseinių iki plento,— kuris eina iš Tauragės į Šiaulius ir toliau,— artimiausioje vietoje yra apie keturias mylias. Seniau geografijose rašydavo, kad Raseiniai yra prie Dubysos. Tai klaida. Seniau Raseinių iki jos yra visa mylia, arba 7—8 varstai. Tokia klaida yra Šacfajerio¹ geografijoje, spausdintoje Vilniuje 1824 m. Ten pasakyta, kad Raseiniai yra prie Dubicos. Autorius tikriausiai taip pavadino Dubysą, nes Dubicos Žemaičiuose nėra.

Jei gausiu kokią žinią apie privilegijas, suteiktas Šiauliams, ją taip pat MPG nusiųsiu.

Reikšdamas didžiausią pagarbą ir godonę Maloningajam Ponui Gerardui

žemiausias tarnas
Simonas Stanevičius

1844 m. gruodžio mėn. 14 d. (sen. stil.)
Stempliai Raseinių apskrityje.

ПИСЬМА СИМОНАСА СТАНЯВИЧЮСА МИХАЛУ БАЛИНСКОМУ

Юргис ЛЕБЕДИС и Вацис МИЛЮС

Резюме

Публикуется 6 писем литовского писателя, филолога и фольклориста С. Станявичюса (1799—1848) известному историку М. Балинскому (1794—1864), оригиналы которых хранятся в рукописном отделе библиотеки Краковского университета. В них С. Станявичюс исторические материалы, собранные в архивах, посылал М. Багинскому для подготавливаемого им III тома «Древняя Польша» («Starożytna Polska»), посвященного Великому княжеству Литовскому. Эти данные в большинстве своем были использованы М. Балинским в упомянутой книге. Изложенные в письмах материалы и в настоящее время представляют ценность при исследовании истории городов и местечек западной Литвы. Письма также дополняют и уточняют некоторые данные о жизни и деятельности С. Станявичюса.

¹ Šacfajeris Valentas (m. 1840), gydytojas parktikas, nuo 1812 m. gyveno Lietuvoje, nuomojo žemę ir su meile atsidėjo žemės ūkiui. Išleido dvi geografijas: *Geografija krótka zebрана* (1845) ir *Geografija nowa powszechna* (1828), išvertė liaudžiai skirtas medicinos ir sodininkystės knygas.

LISTY SZYMONA STANIEWICZA DO MICHAŁA BALIŃSKIEGO

Jurgis LEBEDYS i Vacys MILIUS

Résumé

Zamieszcza się 6 listów litewskiego pisarza, filologa i folklorysty S. Staniewicza (1799—1848) do znanego historyka M. Balińskiego (1794—1864), oryginały których są przechowywane w Oddziale Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Listy zostały napisane w latach 1843—1844. S. Staniewicz pisał zebrane w archiwach materiały historyczne M. Balińskiemu dla przygotowywanego przezeń III tomu dzieła „Starożytna Polska“, poświęconego Wielkiemu Księstwu Litewskiemu. Materiały te zostały przeważnie wykorzystane przez M. Balińskiego w toku przygotowania do druku wspomnianej książki. Zawarte w tych listach materiały są cenne przy badaniu historii miast i miasteczek Litwy Zachodniej. Listy również uzupełniają i uściślają niektóre fakty życia i działalności S. Staniewicza.